

ԱՐԱՐԱՏ ԴԱՐԻՖՅԱՆ

ՔԵՐԱԿԱՆ ՈՒԹՅԱՆ
ՅԵՎ
ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹՅԱՆ
ՎԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԴԱՄԱԳԻՐԲ

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՅԵՎ ՎԵՑԵՐՈՐԴ ԴԱՍԱՐԱՆՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ
ՅԵՐԿՐՈՐԴ ՎԵՐԱՄՇԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ՊԵՏԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿԱՆ ՈՒԹՅՈՒՆ
ՅԵՐԵՎԱՆ 1939

Ք Ե Ր Ա Կ Ա Ն Ո Ւ Թ Յ Ա Ն

Յ Ե Վ

Ո Ւ Ղ Ղ Ա Գ Ր Ո Ւ Թ Յ Ա Ն

ՎԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԴԱՍԱԳԻՐԲ

V—VI ԴԱՍԱՐԱՆՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՍՏԱՏՎԱԾ Ե ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԽՍՀ ԼՈՒՍԺՈՂԿՈՄԱՏԻ ԿՈՂՄԵՑ

ՅԵՐԿՐՈՐԴ ՎԵՐԱՄՇԱԿՎԱԾ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Պ Ե Տ Ա Կ Ա Ն Հ Ր Ա Տ Ա Ր Ա Կ Զ Ո Ւ Թ Յ Ո Ւ Ն
Յ Ե Ր Ե Վ Ա Ն 1 9 3 9

Այս դասագրքի մեջ փակագծերում նշված «Տես § 3. 4...» ծանոթությունները ցույց են տալիս նույն հեղինակի «Հայոց լեզվի քերականության դասագրքի» §§-ը, վորոնց համապատասխան պետք է կատարվեն այստեղ առաջադրված վարժությունները:

11-2882199

АР. ГАРИБЯН
Сборник упражнений
по грамматике и правописанию
V и VI кл.
Гиз. Арм. ССР, Ереван, 1939 г.

ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹՅՈՒՆ

1. ՀԱՐՑԱԿԱՆ, ԲԱՑԱԿԱՆՉԱԿԱՆ, ՀՐԱՄԱՅԱԿԱՆ ՅԵՎ ՊԱՏՄՈՂԱԿԱՆ ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

(Տես § 3) 1. Վորո՞ւն էլ նախագաստությունների տեսակն ըստ բնույթի:

— Կենդանի՝ լեմ, մին ել արի,
Գոռաց Մելիք հորի տակից:
Դավիթ լսեց, շատ զարմացավ
Իրեն զարկից, թուր-կայծակից...

— Մելիքը, — ասավ, — թափ տուր մի քեզ:
Ու թափ տվավ Մելիքն իրեն,
Միջից յեղավ ճիշտ լերկու կես,
Մեկն ընկավ դեմն ու մյուսը՝ դեն:

Ես վոր տեսավ Մարա բանակ,
Ջուր կտրվեց ահ ու վախից:
Դավիթ կանչեց. — Մի վախենաք,
Ականջ արեք հլա դեռ ինձ:

Դուք ըռանչալար մարդիկ, — ասավ,
Ջուրի ու խավար. քաղցած ու մերկ,
Հազար ու մի կրակ ու ցավ,
Հազար ու մի հոգսեր ունեք:

Ի՞նչ եք առել նեւ ու աղեղ,
Յեկեկ թափել ոտար զաշաեր:
Ձե՞ վոր մենք ել ունենք տուն-տեղ,
Մենք ել ունենք մանուկ ու ծեր...

Ձանձրացել եք խաղաղ ու հաշտ
Հողագործի որ ու կյանքից,
Թե՛ զղկել եք ձեր հանդ ու դաշտ,
Ձեր հունձն ու փունջ, վար ու ցանքից:

Դարձեք յեկած ճանապարհով
Ձեր հայրենի հողը Մսրա:
Բայց թե մին ել զենք ու զսուր
Վեր եք կացել դուք մեզ վրա,

Հորում լինեն քառսուն գաղ խոր,
Թե ջաղացի քարի տակին,—
Կեղևն ձեր դեմ, ինչպես եսոր,
Սասմա Դավիթ, թուր-կայծակին:

(Հովհ. Թումանյան)

2. ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹՅԱՆ ԳԼԽԱՎՈՐ ԱՆԴԱՄՆԵՐԸ

(Տես § 4) 2. Մտագրել յեճրակաները յեվ ցույց տալ, թե
ի՞նչ հարցի յեճ պատասխանում:

Ձմեռնամուտ որերից մեկն եր: Մուլթը դեռ բոլորովին չեր
կոխել յերկիրը: Յերկիրքը պղտոր եր գարնան ջրի պես: Կատա-
ղի քամին վժժալով ներս եր պրծնում փողոցի մի բերանից,
թոցնում եր առաջին պատահած մարդու զգակը, լիզում եր գետ-
նից աղբն ու փոշին, ծեծում եր դռներն ու պատուհանները,
լարձրացնում, պատռիլ եր տալիս մանրավաճառի խանութի ճա-
կատից կախված ցուցանակն ու փախչում-կորչում փողոցի մյուս
բերանից: Լապտերավառը, սանդուղն ուսին, փոքրիկ լապտերը
ձեռքին, վազում եր լապտերները վառելու: Փողոցի անկյունում
արդեն վառված լապտերը, հողմածեծ, ծռել եր գլուխը և նայում
եր շուրջը կեղտոտ ապակիների միջից մարդու ցավագար ճպոտտ
աչքերի պես: Ամայի փողոցում մի փոքրիկ շուն կուչ եր չկել
մի փակ դռան առջև, սրթսրթում եր ամբողջ մարմնով և կաղ-
կանձում:

Նախընտր Դավիթը գնում եր տուն՝ մատների ծայրերը
կապույտ արխալուզի գրպանները դրած:

(Նար-Դոս. «Հոգուն վրա հասավ»)

ՈՐԻՆԵԿ՝

Մուլթը (լինչը):

ՀՐԴԵ՛ Հ. ՆԱՎԹԱՀԱՆՔՈՒՄ

Դ. Հրդեհն արդեն բավական ընդարձակվել եր: Այրվում եր
ամենաարդյունաբերական հորերից մինը: Կրակը, բուրգի ստորին
մասից սրընթաց դուրս գալով, շտապում եր ընդգրկել ամբողջ
աշտարակը: Յերկնի հորիզոնի վրա ձգվել եր մթին ծխի մեջ մի
լայն ժապավեն, վոր քամու ընթացքով տարածվում եր հեռու
ու հեռու:

Մշակները շրջապատել էին վիթխարի խարույկը և կաղ-
մել կենդանի ողակ սարսափած գեմքերի, ապշած աչքերի: Մի
խումբ մտել եր ասպարեզ և աշխատում եր դուրս բերել բուրգի
տակից մեքենան, միակ բանը, վոր կարելի չեր կրակից ազա-
տել:

Միքայելի առաջին միտքն եր գտնել յեղբոր զավակներին
ու կնոջը: Կրակը դեռ չեր հասել բնակարանին, բայց արդեն մո-
տենում եր: Մշակներն աշխատում էին բուրգի և բնակարանի
մեջտեղում գտնվող նավթային լճակն ապահովել կրակից: Յեթե
լճակը վառվեր, ամբողջ տունը կորած եր:

— Յեկեք հետևիցս,—գոչեց Միքայելը, դառնալով առաջին
մշակներին:

Ի. Շրջանից բաժանվեցին յերեք հոգի՝ Չուպրովը, Ռասուլը
և Կարապետը: Նրանք հենց նոր էլին հասել հրդեհի տեղը և դեռ
չգիտեին վոր կողմումն է: Ամենից առաջ վաղեց Չուպրովը,
հրելով ընկերներին աջ ու ձախ: Ամբողջ, տեսնելով հեղային
սանդուխտի վրա, վոգեկորվեց: Մի քանի վայրկյան կարձիւր շա-
պիկը փալվից բոսորագույն լույսի ներքև և չքացավ:

Ծուխն արդեն շրջապատել եր ամբողջ տունը: Մի քանի
րոպե ևս, և ամեն ինչ կարող ե ուշ լինել: Յեթե կրակ ել չի-
ներ, ներսում յեղդները պիտի ծխից խեղդվեին: Նավթային
հրդեհը նման չե սովորական հրդեհներին: Հանքերում ու գոր-

Թե՛ նիրհում ես քո իրիկի
 Բզզոցի տակ միալար,
 Հողմը մեզով յերկինքն առնում,
 Դալարում ե բուքը ձյան,
 Մին՝ մանկան պես լաց ե լինում,
 Մին՝ վռնում ե զերթ զազան:

(Ա. Ս. Պուշկին)

Ուրիճ ա կ՝
 Առնում ե...

II. ԿԱՐԾԵՍ ԹԵ ԴԱՐՁԵԼ ԵՄ ՅԵՍ ՏՈՒՆ...

Կարծես թե դարձել եմ յես տուն,
 Բոլորն առաջվանն ե կրկին.
 Նորից դու հին տեղը նստում,
 Շարժում ես իրիկը մեր հին.
 Մանում ու հեքիաթ ես ասում,
 Մանում ես անվերջ ու արագ...
 Սիրում եմ պարզկա քո լեզուն
 Ձեռներըդ մաշված ու բարակ:
 Նայում եմ, մինչև վոր անդոր
 Դուրսիս ծնկիդ ե թեքվում,
 Նորից յես մանուկ եմ այսոր,
 Դրախտ ե նորից իմ հոգում:
 Արևը հանգչում ե հեռվում,
 Գետից բարձրանում ե մշուշ,
 Հեքիաթըդ անվերջ ուրորում,
 Իրիկդ խոսում ե անուշ...

(Վ. Տերյան)

3. ԼՐԱՑՈՒՄՆԵՐ

(Տես § 5) 6. Վերլուծել բաժնադասությունն անգամների:

... Վառարանի մեջ այրվում ե անտառից բերած փայտը:
 Այնտեղ նրանք կազմում եյին ահագին կանաչազարդ ծառեր:
 Նրանց ձուլողերի զվաքի տակ հանգստանում եր հոգնած հովիվը:

Նրանց զազաթին թռչկոտում ե զվարճանում եյին անթիվ թռչ-
 նիկներ: Մարդը կացնի սուր բերանն ուղղեց ծառի հաստ
 բնիս: Ծառը թավալվեց գետին:

Ուրիճ ա կ՝

Արվում ե — ստորոգյալ:
 Փայտը — յենթակա:
 Վառարանի մեջ — պարագա:
 Անտառից բերած — վորոշիչ:

4. ՊԱՐԶ ՅԵՎ ԲԱՐԴ ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

(Տես § 9) 7. Արտագրել միայն պարզ նախադասությունները:

Ամենքը քնեցին: Յես մնացի դարթուն: Գիշերն ես տեսա
 տեղերում մարդը չի կարողանում քնել, հազար ու մի ձեն ե
 լսում, հազար ու մի բան ե յերևակայում:

Են անշուշտ գիշերվա հովն եր, վոր շարժում եր սիմինդր-
 ները, բայց ինձ թվում եր, թե Ովակիմ բիձու ասած պախրեն
 եր բոստանը մտել: Գիշերվա մթության մեջ հեռվում սև կեր-
 պարանքներ եյին յերևում ու կարծես շարժվում եյին:

Ու անքուն ելի յես:

Գիշերվա մի ժամին դուրս յեկա դավի դուռը:

Պարզ աշնանային գիշեր եր: Չոր ցուրտը սեղմում եր: Չո-
 բերը թշնամ եյին: Նրանք ել ասես քնել եյին, Ովակիմ բիձու
 նման ֆլաղանում եյին խոր ու հանգիստ:

Բայց Գարվան-դուան աստղը արդեն դուրս եր յեկել: Մեր
 ճամբա ընկնելու ժամանակն եր: Յես վեր կացրի իմ ընկերներին:
 Նրանք շտապով հագան իրենց տրեխները, ու վեր կացանք դե-
 պի Յեղնուտի կիրճը...

(Հովհ. Թումանյան. «Յեղնուտ»)

Ուրիճ ա կ՝

ՊԱՐԶ ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Ամենքը քնեցին: Յես մնացի դարթուն

Թի՞ նիրհում ես քո իրիկի
 Բզդոցի տակ միալար:
 Հողմը մեզով յերկինքն առնում,
 Դալարում ե բուքը ձյան,
 Մին՝ մանկան պես լաց ե լինում,
 Մին՝ վռնում ե զերթ գազան:

(Ա. Ս. Պուշկին)

Որի նա կ'
 Առնում ե...

II. ԿԱՐԾԵՍ ԹԵ ԴԱՐՁԵԼ ԵՄ ՅԵՍ ՏՈՒՆ...

Կարծես թե դարձել եմ լես տուն,
 Բոլորն առաջվանն ե կրկին,
 Նորից դու հին տեղը նստում,
 Շարժում ես իրիկը մեր հին.
 Մանում ու հեքիաթ ես ասում,
 Մանում ես անվերջ ու արագ...
 Սիրում եմ պարզկա քո լեզուն
 Ձեռներըդ մաշված ու բարակ:
 Նայում եմ, մինչև վոր անգոր
 Գլուխըս ծնկիդ ե թեքվում,
 Նորից յես մանուկ եմ ախոր,
 Դրախտ ե նորից իմ հողում:
 Արևը հանգչում ե հեռվում,
 Գետից բարձրանում ե մշուշ,
 Հեքիաթըդ անվերջ որորում,
 Իրիկըդ խոսում ե անուշ...

(Վ. Տերյան)

3. ԼՐԱՑՈՒՄՆԵՐ

(Տես § 5) 6. Վերլուծել քոս նախադասություններն:

... Վառարանի մեջ այրվում ե անտառից բերած փայտը:
 Այնտեղ նրանք կազմում եյին ահագին կանաչազարդ ծառեր:
 Նրանց ճյուղերի շվաքի տակ հանգստանում եր հողմած հովիվը:

Նրանց դագաթին թռչկոտում ե զվարճանում եյին անթիվ թռչ-
 նիկներ: Մարդը կացնի սուր բերանն ուղղեց ծառի հաստ
 բնի: Ծառը թավալվեց գետին:

Որի նա կ'

Արվում ե — ստորոգյալ:
 Փայտը — յենթակա:
 Վառարանի մեջ — պարագա:
 Անտառից բերած — վորոշիչ:

4. ՊԱՐՁ ՅԵՎ ԲԱՐԴ ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

(Տես § 9) 7. Արագեղ միայն պարզ նախադասությունները:

Ամենքը քնեցին: Յես մնացի զարթուն: Գիշերն ես տեսալ
 տեղերում՝ մարդը չի կարողանում քնել, հազար ու մի ձեն ե
 լսում, հազար ու մի բան ե յերևակայում:

Են անշուշտ գիշերվա հովի եր, վոր շարժում եր սիմինդրը-
 ները, բայց ինձ թվում եր, թե Ովակիմ բիձու ասած պախրեն
 եր բոստանը մտել: Գիշերվա մթության մեջ հեռվում սև կեր-
 պարանքներ եյին յերևում ու կարծես շարժվում եյին:

Ու անքուն ելի յես:

Գիշերվա մի ժամին դուրս յեկա դավի դուռը:

Պարզ աշնանային գիշեր եր: Չոր ցուրտը սեղմում եր: Չո-
 րերը թշնամ եյին: Նրանք ել ասես քնել եյին, Ովակիմ բիձու
 նման ֆշացնում եյին խոր ու հանգիստ:

Բայց Քարվան-դուան ասողը արգեն դուրս եր յեկել: Մեր
 ճամբա ընկնելու ժամանակն եր: Յես վեր կացրի իմ ընկերներին:
 Նրանք շտապով հագան իրենց տրեխները, ու վեր կացանք դե-
 պի մեղնուտի կիրճը...

(Հովհ. Թումանյան. «Յեղիկերուն»)

Որի նա կ'

ՊԱՐՁ ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Ամենքը քնեցին: Յես մնացի զարթուն

(Տես § 9) Ց. Մասագրել միայն բարդ նախադասությունները:

I. Լևոնն ամեն ուր գնում էր քաղաքային թատրոնի շուրջը գտնվող գեղեցիկ պարտեզը, նստում այնտեղ ու նայում հսկայական շինություններ: Հետո գլուխը կրծքին թեքած, ով գիտեին՝ խորհրդածությունների մեջ, վերադառնում էր տուն: Նա նորոգել էր տվել մոր ձեռքով լուսամուտից փողոց շարված կիթառը, նվագում էր: Յերբեմն գալիս էր ինձ մոտ և իմ առաջարկությամբ մանդոլինա նվագում: Մի անգամ թախանձեցի նրան, վոր կրկնի «Մալքիդի շրջմուխիկը», մերժեց:

(Շիրվանզադե. «Արտիստը»)

II. Նոր մարդիկ չքավոր գյուղացի յերիտասարդներին առաջ քաշեցին և սկսեցին նոր կյանքի հիմքը դնել:

Մերկեն հետևեց, հետևեց և հանկարծ զարթնեց: Թունդ կալով խորհրդային իշխանությունը: Հասարակական վորևե ժողով լինել՝ առաջին ժողովականը նա յեր: Ներկայացում լինել՝ դեռ մի ժամ առաջ Մերկեն կտնկվեր ակումբի դռանը: Ընտրական պայքարներին Մերկեն մասնակցում էր յեռանդով:

Յեվ ուրախ էր, ծիծաղում էր:

Մարդ կմեռներ գյուղում, կպատահեր, վոր լուր կըբերեյին Մերկեյին:

— Մերկեն, ախր Մոսկով մեռավ:

— Ի՞նչ անեմ, սաղ ըլիմ յես, դժև, խախը: Մեռավ՝ կթաղենք:

III. Բալց ամենից շատ սիրում էր, վոր գյուղում մի նոր բան էյին սկսում: Ինչ կուզի լինի, թեկուզ ծառատունկի ուր: Գնում էր, իր րահով պիտանքների հետ փորում, տնկիններ տընկում, յերգեր, կատակներ անում: Պիտներները ծիծաղում էյին: Պատահում էր, վոր վոմանք էլ ձեռք էյին առնում Մերկեյին: Զեր նեղանում:

— Ե՛, ի՞նչ անենք, ջահել են, միաս չունի: Ի՞նչս պակսեց:

Ընթերցարանի անխուսափելի հաճախորդն էր: Յերբ կարգում էյին՝ խորին ուշադրությամբ, կապույտ, պսպղուն աչքերը տնկում էր ընթերցողի աչքերին և հետաքրքրությամբ լսում:

Հսում էր չինական, հնդկական բանվորների գործադուլների, քաղաքացիական կռիվների մասին և այնպես վառ էր պատկերացնում, կարծես այդ բոլորը կատարվում էր իրենց գյուղում:

(Դ. Իեմիրճյան. «Մերկեն»)

Ուրից Եվ

ԲԱՐԴ ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Մերկեն հետևեց, հետևեց և հանկարծ զարթնեց: Յեվ ուրախ էր, ծիծաղում էր:

(Տես § 9) Գ. Մասագրել պարզ համառոտ նախադասություններն առանձին, պարզ ընդարձակ նախադասություններն առանձին:

Միջայելը զարթնեց: Կրակը հեռու չեր: Մարսափն անցավ ուղեղին, խելքը մթազնեց: Ընդարձակ բակը լցվել էր սև ուրվականներով: Հրդեհն ընդարձակվել էր: Այլվում ր ամենաարդյունաբեր հորերից մեկի բուրգը: Մշակներն աշխատում էյին:

Շրջանից բաժանվեցին Զուպրովը, Ռասուլը և Կարապետը: Յերևաց Զուպրովը: Ամբոխը փոքերովեց: Ծուխն արդեն շրջապատել էր ամբողջ տունը: Հանքերում տարածվում էր կրակը: Լճակը բռնկվեց: Կրակն անմիջապես կլանեց այն: Տիրում էր դժոխային իրաճարձություն: Գոյացել էր մի զմայլելի հրեղեն սարսափ: Պատշգամբի ծալքում Դավիթը հանդիպեց քրոջը: Դավիթը վազեց ներս: Շուշանիկը մնաց անշարժ: Բուրգը մերկացել էր: Միջայելը ուղարկություն չեր դարձնում հրդեհի վրա: Քրտինքը հոսում էր Սիբայելի յերեսից: Հագուստը թրջվել էր: Հանկարծ ամբոխի ողակից անջատվեց մեկը: Դա Միքայելն էր: Դավիթը մի վայրկյան նայեց Միքայելի գեմքին: Միքայելն աղաղակեց: Նկատվեցին յերեք հակա պատկերներ: Այլևս դժվարություն չկար: Սիբայել անց՝ ամենքն արդեն կրակի սահմաններից դուրս էյին:

(Շիրվանզադե. «Քառս»)

Ուրից Եվ

Պարզ համառոտ նախ.

Միջայելը զարթնեց:

Պարզ ընդարձակ նախ.

Ընդարձակ բակը լցվել էր սև ուրվականներով:

10. Կազմել 10 պարզ համառոտ նախադասություն յեվ նույ՛ք՝
բան պարզ ընդարձակ նախադասություն:

11. Յուրաքանչյուր մի խումբ բառերից կազմել նախադասու-
թյուն, վերջում գնելով վերջակես:

1. Գյուղացի, Համբո, տուն, կռիվ, ընկել եր:
2. Համբոն, ուզում եր, իր, տասներկու, տարեկան, Գիքոր, տանել, քաղաք:
3. Տանեցիք, ու, հարևաններ, գալ, մինչև, գյուղ, ծայր, Գիքոր, համբա, զնել:
4. Համբոն, քաղաք, Գիքոր, ծառա, տալ, բաղադ, Սրտեմ, տուն:
5. Տեսա՜ն, վոր, տուն, չի կարողանում, ծառայել, խանութ, տանել, Գիքոր:
6. Ունութ, դուռ, կանգնել, Գիքոր, մուշտարի, կանչել:
7. Ձմեռ, գալ:
8. Բուք, թռչել, քաղաք, վրա:
9. Յուրտ, զարկել, Գիքորին:
10. Գիքոր, անկողին, ընկնել:
11. Հիվանդ, պառկած եր, Գիքոր, քաղաք, հիվանդանոց:
12. Նստեղ, զոնել, նրան, հայր:
13. Գիքոր, տաքության մեջ, չիմանալ, հայր, գալ:
14. Մի, յերկու, որ, հետո, Համբոն, զնալ, իրենց, գյուղ:
15. Նա, թաղել եր, Գիքոր, և կռան, տակ, տանել, նրա, շորերը:

5. ԿՐԿՆՈՂԱԿԱՆ ՎԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

12. Հասվածից ընտել պարզ նախադասություններ յեվ վեր-
լուծել ըստ նախադասության անգամների:

Վախենալով թակարդն ընկնելուց, նա անընդհատ ածուխ
եր նետում դեպի պատուհանը: Բորբոքված կովում Պտախան
մոռացել եր, վոր կաթսայանոցն ունի ելի յերկու պատուհաններ:
Յեվ միայն այն ժամանակ, յերբ դեռ չբացված զուլգ պատու-
հաններից թռչում էին ապակիները և պատերից թափվում եր
ծեփը,—Անդրին թախիծով գիտակցեց, վոր յերեք պատուհաննե-

րին դիմադրել չի կարող: Գնդակները նորից քրեցին նրան
ածուխի փոսը: Պատուհաններից մեկում յերեաց կարարինի փո-
ղը: Անդրին քարերը ցասկոտ շարտում եր դեպի այնտեղ: Բայց
կրակոցը մյուս պատուհանից ստիպեց նրան փախչել դեպի հետ:

— Այժմ արդեն վերջացավ,—ասաց Անդրին և հաղիվ կա-
րողացավ դսպել արտասուքը: Մի ծանր անզգայություն, անդա-
մալուծության պես ինչ վոր բան համակեց նրան:

Նա անմիջապես ծանր հոգնություն զգաց: Յեվ արդեն
հրաժարվելով դիմադրելուց, կուչ յեկավ ածուխի փոսում: Ինչ-
վոր մի բան ուժգին ցցվեց նրա կողին: Պտախան ակամա ձեռքը
զցեց դեպի առարկան, վորի վրա յեր ընկել ինքը: Դա ծայրա-
պանակն եր հրշեջ խողովակի, վորով ոգտվում էին հնոցապան-
ներն ածուխը թրջելու համար: Հոգնած գիտակցության մեջ
փայլատակեց ինչ-վոր բան: Հետո դադարեց մտածողությունը:

— Ա՜ն, դուք կարծում եք, թե ինձ արդեն բռնեցի՞ք, սրի-
կաներ, պանական վողիներ: Այժմ կտեսնե՛նք,—գոռաց նա, թեև
խելահեղ շչակի պատճառով նրան վոչ վոք չեր լսում:

Անդրին կատաղորեն պատեց այն անիվը, վորը ջուրը
մղում եր կաշեխողովակի մեջ:

(Ն. Ոսթրովսկի)

ԲԱՌԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ

1. ԱՐՄԱՏ ՅԵՎ ԱԾԱՆՑ

(Տես § 15) 13. ԳՅՆԵԼ ԸՆԳԳԾՎԱԾ ԲԱՌՆԵՐԻ ԱՐՄԱՏՆԵՐԸ:

Կանաչ, վիթխարի բնկուզեմու տակ,
Իրենց հասակի կտրգով ծալպատակ,
Միասին բազմած,
Մի շրջան կազմած.
Քեֆ եյին անուամ
Յեվ ուրախանում
Մեր հոկա պապերն ու մեր հայրեր՝
Գյուղի տերերը:
Մենք՝ առույզ ու ժիր զեղջուկ մանուկներ՝
Յերեք դասընկեր,
Նրանց առաջին զխաբաց կանգնած,
Ձեռքներս խոնարհ արճներին դրած,
Զիր, ուժեղ ձայնով նրանց ըսպասում
Տաղ եյինք ասում:

(Հովհ. Թումանյան. «Հին որհուլթյուն»)

Որի նա կ՝

ընկուզենու—ընկույզ...
սրտներին—սիրտ

(Տես §§ 15, 16, 17 և 18) 14. ՄԻՏԱԳՐԵԼ, ԲԱԾԱՆԵԼ ԲԱՌՆԵՐԸ
ԱՐՄԱՏՆԵՐԻ յԵՎ ԱԾԱՆԳՆԵՐԻ, ԸՆԳԳԾԵԼ ԱԾԱՆԳՆԵՐԸ:

Ի. Վորսկան, թփուտ, անշունչ, ուժեղ, հրեղեն, ընկուզենի,
ցավոտ, սրտոտ, սիրունիկ, քամիչ, աշակերտական, հակադարձ,
հակասել, համանուն, համեղ, արտադրել, արտահայտել, արտա-

սահման, դժգոհ, տգեղ, տգետ, մակերես, համագումար, մատնոց,
ապերախտ, ապաքախտ, անհարմար, բացակայել, բացականչել,
գերհարվածային, գերբնական, համագումար, յենթակայան,
ներդրում, պարագիծ, վերադիր, վերանայել, չտես, բուրավետ,
հեռավոր, սարվոր, տնվոր, ութերորդ, չորրորդ, յերրորդ, տաս-
նամյակ, վեցյակ, յերկաթյա, պողպատյա, ամաչկոտ, պոչատ,
ճանապարհորդ, մեղմորեն, վարժություն, Վրաստան, գլխավորա-
պես, ընկերուհի, ուսուցչուհի, պետք, դաշտեցի, գյուղացի,
գնալուն, հավանորեն, խելք, քնացորդ:

Որի նա կ՝

վորս—կաճ, աճ—շունչ, ուժ—եղ... ապ-ա-քախտ

15. ԳՐԵԼ ԿՆՏԵՎՅԱԼ ԱԾԱՆԳՆԵՐՆ ՈՒՆԵՑՈՂ ԿԻՆԳԱԿԱՆ ԲԱՌ:

Իչ, որդ, ային, ուկ, ուն, յուն, յա, երորդ, ույթ, վածք,
ք, յակ:

Որի նա կ՝

Ածանց

իչ

Ածանցավոր բառ

ուսուցիչ, զրիչ և այլն:

2. ԲԱՐԴ ԲԱՌԵՐ

(Տես § 19) 16. ՎՈՐՈՇԵԼ, ԲԵ Ի՛ՆԷ ԱՐՄԱՏՆԵՐԻԿ ԵՆ ԲԱՂԿԱԳԱԾ
ԲԱՐԳ ԲԱՌՆԵՐ, ԱՆՑԱՏԵԼՈՎ ԽՈՂԱԿԱՊԸ յԵՎ ԱԾԱՆԳՆԵՐԸ.
ԸՆԳԳԾԵԼ ԱՐՄԱՏՆԵՐԸ:

Ի. Ձմեռնամուտ. լապտերավառ. հողմածեծ. վոտնաման.
առանձնապես. աննպատակ. մազակալ. ուժգին. անդիմադրելի.
վոչվոք. նախշքար. անխիղճ. ապերախտ. հարված, անոգուտ.
վտանգավոր. հարատև. վոլնաշար. կաթիլք. ճեղք. գոռոռոց.
արագորեն. մտապատկեր. մտատանջություն, ուղադրություն,
շնչառություն. ջղայնություն. վերադառնալ. պղնձագործ. ար-
հեստավոր:

Որի նա կ՝

ձմեռնամուտ—ձմեռն-ա-մուտ

17. Վերեւի բառերը տարալուծել աղյուսակի մեջ ցույց տալով
ձեւով

Հախածանց	արմատ	հոգակապ	բարդ բառի յերբորդ բաղադրիչ	վերջածանց
ան	դիմ հար	ա	դր	ելի ված

(Տես § 19, 20) **18.** Խմբավորել բարդ լեզվ ածանցավոր բառերը. բարդ բառերը բաժանել բաղադ իչ մասերի յեզվ բնորոշ մասերը, իսկ ածանցավոր բառերը՝ աւմասի յեզվ ածանցի, ընդգրծել ածանցները:

II. Խմբագրատանը, ինչպես միշտ, այս անգամ ես նստած եր մեն-մենակ քարտուղարը՝ չորիկ-մորիկ մի յերիտասարդ պարզ ակնոցով և աջ ձեռքի ճկուլթի վրա աճեցրած կես վերշուկաչափ սրածայր յեղունդով, — և արագ գրում եր յերկայն ու նեղ թղթերի վրա, ճկուլթը խիստ վորոշակի առանձնացած հարեան մատներից: Պատրիկյանը, իբրև պարագ մարդ և իբրև ձրի աշխատակից, խմբագրատան ամենուրեք ալցելուն եր, այնպես վոր քարտուղարն ու նա, վորոնք մտերիմ ընկերներ էին, այլևս չէին բարեում իրար տեսելիս: Այս անգամ ես Պատրիկյանը մտավ քարտուղարի սենյակն առանց բարեկու, նստեց գրասեղանի ծայրին, վերցրեց տեղական ուս լրագրերից մեկը, վորոնցից քարտուղարը լուրեր եր թարգմանում, և սկսեց կարգալ: Տեղական լուրերից մեկը կարդալուց հետո հարցրեց՝

— Ինչո՞ւ այս լուրերը չես նշանակել:

(Նար-Դոս. ճնեղ որերից մեկը)

III. Դիմ ու դեմ, ալիքաձև բարձրանալով մինչև մշուշալից հորիզոնն եր տարածվում սև լեռնաշղթան:

Նրա կուտակված տարածությունը վերևից թազնվում եր մառախուղի մեջ և ցածի կողմից ձգվում թացությունով: Ջրուն ել թվում եր, վոր կար, բայց շատ հեռու, ամպի սպիտակ շերտեր լինելին կարծես:

Թանձր, սեպույն սպիտակախառն մշուշը ծանրացել եր նաև ձորերի և հովիտների, լեռների և բլուրների շուրջը: Տեղ տեղ ցանցաձև, յերկնքից դեպին իջնու շեշտակի գծերը ցույց էին տալիս, վոր խիստ անձրև եր տեղում զանազան կողմերում:

Յերևում եր, վոր ամպերը դեռ շատ չուր ունեցին և այդ գծերը պիտի քայլեյին: Մշուշի քուլաները թավալվում էին բլրակներն ի վար, քարը գալիս ցրվում գեպի գաշտերը... և արոտների կանաչ խոտերը, արտերի ցորենի հասկերը կոպերել էին դուխները կաթիլների ծանրության տակ:

IV. Ծերունին սկսել եր ավելի հանդարտ քայլել: Նրա համաշտ տրեխներից ջուրը հոսում եր գուլպաների մեջ, վտար թըրջում: Խոնավությունը թափանցում եր բաց կուրծքը, և վերարկը վի վրա մշուշից կաթիլներ էին գիզվում:

Անցնելով մի առ մի դիտում էին յերկու կողքի արտերը: Ծառերի միայն մի քանի ակոսներն էին ավրվել, և մեջտեղում լճակներ գոյացել:

Մի քանիսները լիովին վողգվել էին: Ջրի հոսանքներն արմատախիլ էին արել, քշել-տարել ցորենի գալար ծիլերը և հավաքել ակոսների մեջ:

Յեխ եր գոյացել ամեն մի փոքրիկ շավիղի վրա. ամեն մի փոսի մեջ սլլտոր, կարմրագույն ջուր եր կիավել, և շատ հասկեր լողում էին նրանց յերեսների վրա, վորպես խեղդվածներ:

(Վ. Փափազյան. «Արար»)

19. Գրել 10 բարդ լեզվ ածանցավոր բառ:

Որից եմ կ՝

Լեռնաշղթա, աշակերտական:

(Տես § 21) **20.** Հեռեկալ հապավումներ գրել լեզվ բառերով:

Գյուլխորհուրդ, կուսկումբաե, շրջգործկում, Կանադործկում, Ժողկոմխորհ, ՄՏԿ, լուսժողկում, բանֆակ, ԼԿՅԵՄ, ՀԽՍՀ, Համկ(բ)Կ ԿԿ, կոլտնտեսություն, խորհրտնտեսություն, գյուղթղթակից, գյուղկոոպ, կուլտարշավ, վողգ, ֆինըաժին, խնայգրամարկդ:

Որից եմ կ՝

գյուլխորհուրդ—գյուղական խորհուրդ:

21. Հեռեկայլ բառերից կազմել բարդ կամ ածանցավոր բառեր:

կույս, հույս, ույթ, թույլ, ծույլ, բույր, կույր, ստույգ, կույս, խույթ, խույս, խույզ, համբույր, անույս, անհույս, անստույգ, հետախույզ, ընկույզ, բույս, հույզ, աշխույթ, գույն, բույթ, տույթ:

22. Կազմել բարդ յեվ ածանցավոր բառեր:

Ան և յեզր, ան և յերկյուղ, ան և յեզակի, վեր և յելք, նոր և յեկ, ան և յեղբայր, ան և յելանելի, ան և յեղունգ, այծ և յեղջուր, ան և յենթակա, ան և յեռանդ, բազում և յեռանդ, ան և յերազ, բազում և յերամ, ան և յերաշխ, սեր և յերգ, պար և յերգ, ան և յերես, բազում և յերես, սե և յերես, կարմիր և յերես, ան և յերևույթ, ան և յերևակայելի, յերթ և յեկ, ապ և յերջանիկ, ան և յերախտիք, ան և յերկմիտ, ան և յեփեք, հոր և յեղբայր:

Որ ի ն ա կ՝

Բարդ բառեր
նոր և յեկ—նորեկ:

Ածանցավոր բառեր
ան և յեզակի—անեզակի:

ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ

1. Ը ՁԱՅՆԱՎՈՐԻ ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ

23. Գրել վորոշող հոգով հեռեկայլ գոյականները:

Գիրք, գրիչ, մատիտ, մարդ, բարձր, փորձ, գործ, դանձ, հարց, լուցիկ, դաղձ, գեղձ, բաղձանք, աշխատավարձ, արձագանգ, արձան, դերձակ, խուրձ, սաղարթ, կարթ, նյարդ, զարդ, թախտ, տախտակ, դարբին, նրբություն, արփի, բախտ, աղբյուր, չղջիկ, տղա, կաթսա, բարբառ, փրանսիա, բամբակ, շղթա, յերեխա, տարի, գինի, հայելի, կրիա, ամպ, յեղջուր, աշխարհ, ճանապարհ, շնորհք:

24. Կազմել նոր բառեր (ածանցավոր կամ բարդ):

չ և ըմբոստանալ, չ և ըմբռնել, աճ և ընթռնելի, գյուր և ըմբռնելի, չ և ընդառաջել, չ և ընդարձակել, չ և ընդգրկել, աճ և ընդդիմադիր, աճ և ընդհատ, չ և ընդմիջել, աճ և ընդունակ, վորոտ և ընդոտ, աճ և ընդունելի, չ և ընթանամ, դյուր և ընթաց, աճ և ընթեռնելի, չ և ընթերցված, վերջ և ընթեր, չ և ընծայել, դաս և ընկեր, գործ և ընկեր, հյուր և ընկեր, հյուր և ընկալ, հյուր և ընկալություն, չ և ընկղմեմ, չ և ընտրել, աճ և ընտրելի, աճ և ընդմիջարար, հատ և ընտիր, դաս և ընթաց, նախ և ընթաց, գույզ և ընթաց:

Որ ի ն ա կ՝

Բարդ բառեր
դյուր և ըմբռնելի—
—դյուրըմբռնելի:

Ածանցավոր բառեր
ան և ըղձալի—անըղձալի:

2. ՅԵՐԿԱՆՉՅՈՒՆՆԵՐ

25. Գրել ՍՅ, ՅԱ, ՈՒՅ, ՅՈՒ յերկհնչյուններ ունեցող բառեր:

Ո Ր Ի Ն Մ Կ՝

Բայց, հնգյալ, բույս, բյուր...

ԻԱ, ՅԱ

26. Լրացնել բառերը, վորոհել, թե գծիկների տեղ ե՞ պես և գնել, թե՞ Յ:

Անդլ-ա, Թրանս-ա, պրոլետար-ատ, սոց-ալիզմ, ծ-ածան, Մար-ամ, յերկաթ-ա, արծաթ-ա, վոսկ-ա, փայտ-ա, մ-ակ, թ-ակ, լ-անալ, ձ-ավոր, գործ-ական, սեն-ակ, ման-ակ, մատ-ան, արդ-ական, վորդ-ական, ասոց-աց-ա, քիմ-ա, Ոֆել-ա, Ման-ա, Ժեն-ա, Լյուս-ա, Վոլոդ-ա, Կոստ-ա, քիմ-ա, մատեր-ալ, դաստ-արակ, Դ-ակ, հ-անալ:

27. Հոլովել հետևյալ բառերը (միայն յեղակի)։

Տղա, կաթնա, շղթա, յերեխա, շուկա:

3. Յ ԶԱՅՆԱԿԱՊԸ

28. Գրել մի շարք բառեր, վորոհն ունեն ՍՅԱ կապակցություն:

Ո Ր Ի Ն Մ Կ՝

Հայաստան, սղայական...

29. Գրել մի շարք բառեր, վորոհն ունեն ՍՅԻ կապակցություն:

Ո Ր Ի Ն Մ Կ՝

հարվածային, լեռնային, կային, կարգային...

30. Գրել մի շարք բառեր, վորոհն ունեն ՍՅԵ, ՍՅՈՒ, ՍՅՈ կապակցություններ:

Ո Ր Ի Ն Մ Կ՝

հայելի, վայելիլ, շուկայում, կաթնայում, նայող...

31. Գրել մի շարք բառեր, վորոհն ունեն ԵՅԻ կապակցություն:

Ո Ր Ի Ն Մ Կ՝

գրեյի, վոստրեյի, հասցեյի...

32. Գրել մի շարք բառեր, վորոհն ունեն ԵՅԱ, ԵՅՈՒ կապակցություններ:

Ո Ր Ի Ն Մ Կ՝

եյակ, գործունեյություն...

33. Գրել մի շարք բառեր, վորոհն ունեն ԻԱ, ԻՈ, ԻՈՒ, ԻԵ կապակցություններ:

Ո Ր Ի Ն Մ Կ՝

միակ, ալիոզորմ, միություն, Դանիել:

4. ԲԱՆԱԶԱՅՆՆԵՐԻ ՈՒՂԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ

34. Սրտագրել յեմ գծիկների տեղ գրել տառեր, վորոհելով՝
2, թե՞ Յ:

Անվերադար-, աշխատավար-, ար-ազանգ, ար-ունք, հար-, ար-ակ, ար-ակուրդ, ար-ան, մր-ել, բար-, բար-բարեր-, դար-յար, դեր-ակ, ընդար-ակ, խուր-, համար-ակ, մանկաբար-, որավար-, վար-, փոր-, փոր-անք, ատաղ-, դուղ-, քաղ-, դաղ-, զեղ-անիկ, քաղ-ք, իղ-, մաղ-, մեղամաղ-ոտ, զեղ-, ջրահեղ-, մղ-ավանջ, շնչահեղ-, հեղ-ամղ-ուկ, բաղ-անք:

Դ, Թ

35. Սրտագրել, վորոհելով՝ Դ, թե՞ Թ պես և գրել գծիկների փոխարեն:

Մար-, ար-ուն, կր-ություն, թեր-, բար-, վար-, բեր-, լար-, դար-, զվար-, մոր-ել, հար- ճանապարհ, հար-ազողի ճա, նապարհ, կովի հոր-, հոր- անձրև, խաղողի վոր-, վոր-ը սողում է, կտր-ալ, հեր-, փար-ամ, նյար-, կեն-անի, խն-իր, մարմնի ան-ամներ, ըն-րիք:

36. Արագրել, վորոցելով՝ Բ, քե՞ Փ պե՞տ է գրել գծիկների փոխարեն,

Ար-իկ, վոր-, հար-ուխ, յեր-, յեր-եմն, բոր-, յեր-ներանգ, ուր-աթ, դար-ին, յերեսար-իչ, ներ-ան, նուր-, արյունար-ու, աղ-, վող-, աղ-յուր, յեղ-այր, ար-ի:

37. Արագրել, վորոցելով՝ Խ, քե՞ Ղ պե՞տ է գրել գծիկների փոխարեն:

Ա-բ, ա-տ, բա-տ, տա-տակ, թա-տ, ա-քատ, թու-թ, մա-թել, պանդու-ա, ժ-տել, զմրու-տ, խե-դել, ա-բյուր, հա-թել, թու-պ, լա-տ, խրո-տ, ու-տ, յիրա-տիք, հայկանդու-տ, սանդու-տ, վո-բ, ու-տի ձագ, մա-ձ, վո-ջ, դե-ձ:

38. Վորոցել, քե բաց բողածը վո՞ր տառն է՝ Մ-ն, քե՞ Ն-ն, լրացնել ու գրել:

Հիմնարկությա-բ, բա-բակ, խ-բակ, հա-բակ, թ-բուկ, գ-բեթ, ապստա-բ, թ-բիկ, կշտա-բիկ, հա-բերել, հա-բուրել, հա-բարձում, կաղա-բ, վոգևորությա-բ, ա-պ, գա-բյուղ, թա-բ, ա-բաստանել, ա-բար, ա-բարտակ, հա-բավ, ա-բոխ, ա-բողջ, ա-պաշող, ա-պաչու, ա-պրոպ, բա-բասել, ա-փոփել, ա-բնական, ա-աժան, ա-բան, ա-բավական, ա-բեղուն, ա-բերրի, ա-ռչս, ա-բորբոս, ա-բովանդակ, ա-բուժելի, ա-փետուր, ա-պատիվ, ա-պաճույձ, ա-պալման, ա-պատասխան, ա-պատեն, ա-պատճառ, ա-պարտելի, ա-պետք, ա-պարտ, ա-պիտան, ա-պտուղ, ա-պրճ-նասեր, ա-փոփոխ, ա-փառունակ, ա-փոխադարձ, ա-փույթ ա-փորձ, ա-փուշ:

Որից եկի՝

Խմբակ, թմբիկ, անփուշ:

39. Արագրել, վորոցել՝ Ջ, քե՞ Չ պե՞տ է գրել գծիկի փոխարեն,

Անուր-, ար-, դար-ին, ար-առ, ար-ապ, բաղար-, լուր-, շր-ել, թր-ել, մր-յուն, յեր-անիկ, վեր-, շր-ան, շուր-, վոր-, շր-մոլիկ, աղ-ամուղ-, զեղ-ել, այծեղ-յուր, զղ-ար, զաղ-, յեղ-երու, չղ-իկ, վող-ույն, աղ-իկ, գեղ-ուկ, շեղ-, վող-ախոն:

5. ՎԱՆԿ ՅԵՒ ՏՈՂԱԴԱՐՁ

(Տես § 13 և 28) 40. Արագրել բոլոր բազմավանկ բառերը, վանկերի բաժանելով:

I. ԳԱՐՈՒՆ

Կրկին յեկար, ա՛նուշ դարուն,
Նեղ փողոցիս ծառին վտիտ
Բերիլ քնքույշ ծիլ ու ժլպիտ
Յե՛վ կանչեցիր գեպի հեռուն:
Քո մատներով նուրբ ու քնքույշ
Թմրած ու թույլ սրտիս գիպար,
Հոգմով տարար ամպը՝ կապար—
Լազուր ու լուրթ գարուն անուշ:
Նոր կարոտով գեպի հեռուն
Կանչում ես ինձ և կախարդում:

(Վ. Տերյան)

Որից եկի՝

Կըր-կին յե-կար, ա-նուշ գա-րուն...

II. ԱՇԵԱՏԱՆՔԻ ՅԵՐԳԸ

Մի յերգ գիտեմ յես աննման
Հզոր մուրճի թափի նա՛ն,
Վորոտի պես հատն, խրոխտ
Մի յերգ գիտեմ յես աննման:

Ծնվել ես նա մութ հանքերի
Մետաղակուռ յերակներից.
Ու ձայն առել քունդների
Ցասկոտ ու շեշտ հուր-զարկերից:

III. Մնունդ առել, ջիդ ու արյուն՝
Բանուկ, ուժեղ բազուկներից,
Գործարանը խանդ ու ավյուն
Շնչել նրան իր ժխորից:

Հմայք ունի յերգս այնպես,
Հոգսի ժամին թե վոր յերգես՝
Թախիծ ու վիշտ կը քանա—
Լքված հոգուն, նեցուկ ե նա:

Հէյ, իմ յերգը միշտ աննման
Հզոր մուրճի թափի նման,
Վորոտի պես հատուկ, խորխոր
Մի յերգ գիտեմ յես աննման:

(Հ. Հակոբյան)

41. Գրել 10 միավանկ յեվ 10 բազմավանկ բառեր հետեվյալ
որինակով՝

Միավանկ բառեր	բազմավանկ բառեր
տուն	դասարան
պատ և այլն	ուսուցիչ և այլ

(Տես § 13) 42. Խմբավորել միավանկ բառերն առանձին,
բազմավանկ բառերն առանձին, բազմավանկ բառերը
բաժանել վանկերի:

ՄԱՔԱՌՄԱՆ ԺԱՄԻՆ

I. Մուրճը ձեռքներիդ մաքառման ժամին,
Վորոտ ու թափով զարկեցեք սալին.
Առանց վարանման, կայծակի նման
Զարկեցեք արագ՝
Քաջի ջեռուցած յերկաթն ե տաք-տաք:

Յեվ վաճ ե նրան, ով այս վեհ ժամին
Յեվ կվարանի ե՛կ կթուլանա.
Ով իր ձեռքերի կոշտերի վրա
Հույս չի ունենա:

II. Յերկաթը շիկնած կսառի այն ժամ,
Դեհ, յեկ ու նորից վառիր դու քուրան,
Նեաթը դանգվածը, լարեր նորից ջանք,
Վոր հուզվի կրակ.
Վա՛չ, զարկեք, քանի յերկաթն ե տաք-տաք:

Մուրճը ձեռքներիդ պատրաստ միշտ մնա,
Իսկ ով մաքառման դեռ չե ընդունակ՝
Շարքերի միջից թող անհետանա,—
Թույլերի չե տեղ, վոչ գործը կատակ...
Դեհ, զարկե՛ք, քանի յերկաթն ե տաք-տաք:

(Հ. Հակոբյան)

ՈՐԻՆԱԿ՝

Միավանկ

ու
ե

Բազմավանկ

մուր-ճը, ձեռք-նե-րիդ,
մա-քառ-ման, ժա-մին...

ՁԵՎԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. ԽՈՍՔԻ ՄԱՍԵՐ

43. Վարդեհ, քե վո՞ր խոսքի մասին եմ պատկանում
ընդգծված բառերը:

I. Գրիգորը սակայն վո՞չ մի ուշադրություն չդարձրեց խեղադարձի այդ վարմունքի վրա, համարձակ հանգիստ կերպով զցեց արխայուղի գրպանը, մյուս գրպանից հանեց մետաղե քաշիկեղևի մեջ խնամքով փաթաթված ինչ-վոր մի բան և սկսեց կամաց-կամաց բաց անել:

Ո Ր Ի Ն Թ Կ՝

Գրիգորը—գոյական

(Նար-Դոս, «Ինչպես բժշկեցին»)

II. Վույ, բռնաբռնվեց յես. աղջի, ծեծում ա մաքրախով, ծեծում, — ճվաց Ոստեր և յերեսն ալիլի պինդ կպցրեց ապակույն:
— Հա, ելի: հա, ելի, աղջի, — ասաց մի ուրիշ կին, վոր նույնպես աչքերը չուած՝ նայում եր պատահանից ներս:— Վույ, վույ, վոնց ա թակում, ձեզ մեռնեմ... Դո՛, քո՛, քո՛, ձեռներն ու վոսներն ել կապիլ ա քոկով... Վո՛ւյ, վո՛ւյ, վո՛ւյ, վոնց ա թեփ-ռին-թեփռին գալիս, ձեզ մատաղ...

(Նար-Դոս, «Ինչպես բժշկեցին»)

2. ԳՈՅԱԿԱՆ ԱՆՈՒՆ

(Տես § 30) 44. Մոսազրեկ գոյականները:

I. Յեկ մայրական անուշ ու քնքուշ ձայնի յերաժշտությամբ հանգստացավ մանկան փոթորկված հոգին, ու նրա աչքերը մեղմիկ փակվեցին...

Նա քնեց և այս անգամ նրան պաշարեցին այլ յերազներ:

Յերազներ, միմյանցից ուրախ ու հաճելի: Ծաղկազարդ սարեր ու բուրներ, պայծառ յերկինք, զմայլելի յերկիր և յերաժշտություն՝ ախճան դյուլթիչ ու ախճան կախարդիչ, վոր մանկան եյությունը ձուլվեց նրա հնչյունների հետ...

Գիշերային բուերը լուսին, զարհուրելի պատկերները չքացան, անհելի ուրվականները կորան: Դադարեց աքաղաղների անհերքաչնակ կանչը, ոռնների վշվշույցը: Սկսեցին յերգել առավոտյան թռչունները գավթում գտնվող ծառերի վրա: Յերազը խառնվեց իրականության:

Մայրը զարթնեց, բաց արավ ճուսամուտի փեղկերը: Դառնանային արեգակի շողերը վոսկեղոծեցին մանկան յերեսը, և նայեց մայրն ու նրա սիրտն սկսեց ուժգին բաբախել... ախ՛րհնչ անդորր ու յերջանիկ ժպիտ եր մանկան դեմքի վրա: Յերբեք, յերբեք նա չեր տեսել այդքան պայծառ, այդքան ուրախ ժպիտ: Կյանքի ժպիտը:

(Շիրվանզադե, «Կյանքի ժպիտը»)

Ո Ր Ի Ն Թ Կ՝

Գոյականներ

սար, ձայն, յերաժշտություն և այլն:

ՀԱՏՈՒԿ ՅԵՎ ՀԱՍԱՐԱԿ ԱՆՈՒՆՆԵՐ

(Տես § 31) 45. Խմբավորել հասուկ անուններն առանձին յեկ հասարակ անուններն առանձին:

I. Ու միջանցքով դեպի բակ է գնում Վաչեկան, բակից արհեստանոց է անցնում ու այնտեղից ել կողքի շենքը, վորի փոքրիկ դռան վրա մեծատառերով գրված են

ԼԿՅՅՄ ԲՋԻՋ

բառերը:

Վաչեկան տասներեք տարեկան է, իսկ կանոնադրությամբ տասնչորս է պահանջվում: Հենց այդպես ել գրված է. միության անդամ կարող է լինել ամեն մի անչափահաս բանվոր սկսած տասնչորս տարեկան հասակից:

Իսկ այժմ կարելի չէ խորհրդակցական ձայնի իրավունքով

ընդունել: Ախ, ինչպես չի սիրում խորհրդակցական ձայն ունենալ—խիստ վերավորական է: Գրիշան չի՞ վոր վճռական ձայն ունեցող անդամ է, մինչդեռ միջնույն դասարանում և միջնույն արհեստանոցումն են... Փեղկան, Սենկան, Վասկան, Ստենկան, Նույնպես և Վայնկա Լոյզը—ինչո՞վ են լավ իրենից:

Վոզ՛ զժբախտությունը տասներեքի մեջ է:

Յե՛վ յերբ վոր պատահում է ժողովում բանաձև են հանում և ձեռքերի անտառ է բարձրանում գլուխների շիկահեր մամուռի վրա—ամբողջ սրտով ուղում է, ուղում է ձեռքը մյուսների պես բարձրացնի, բայց վախենում է—նրան թվում է, թե բոլորն էլ իրեն են նայում և իսկույն պետք է ասեն. «Վայնկա, մի մոռանա կանոնադրությունը»:

Յերեկոյան ընդարձակ ակումբում ժամանցի յե հավաքվում գործարանը: Մեծերն ընթերցարանում լրագրով են զբաղվում, յերիտասարդությունն էլ՝ ով ինչով կամենա:

(Մ. Կոլոսով. «Տասներեք տարեկանը»)

Ո Ր Ի Ն Ո Ւ

Հասուկ աճուճներ

Վայնկա

Գրիշա...

Հասարակ աճուճներ

միջանցք

բակ

արհեստանոց:

II. Այդ ժամանակ արդեն նա պետք է մի անուն ունենար: Հայրս նրա անունը դրավ Փաշա, իբրև գեղեցիկ և վոչ թուրքի աղա:

Մեղանում ձիուն անուն չեն դնում: Մեր Փաշան այդ կողմից մի բացառություն էր: Ամեն ձի իր դույնից է առնում իր անունը: Ասում են՝ Սև ձի, Կարմիր ձի, Կապույտ ձի, Խալավոր, Մաքուր, Դաշդա: Մեր Փաշան նույնպես դաշդա յեր, մի քսան կուպեկանոցի չափ սպիտակ նշան ուներ ձակատի մեջտեղը:

(Ղ. Ազալան. «Մեր Կարմիր ձին»)

46. Գրել 7 հասուկ յեվ 15 հասարակ աճուճ

3. ՀՈՒՈՎՆԵՐ

(Տես § 34) 47. Արագրել յեվ ընգգծել ուղղական հոլովով գրված գոյականները:

I. ԲԱՆԱՍԽԵՂԾԻ Վ.Ա. ԳԵՐԸ

Հաֆիսն ապրում էր մի փոքրիկ տան մեջ, Իրանի Շիրազ քաղաքում, վոր կոչվում էր Իրանի վարդ, վորովհետև, ինչպես վոր վարդը բոլոր ծաղիկներից գեղեցիկ է, այնպես էլ Շիրազը Իրանի ամենալավ քաղաքն էր:

Բանաստեղծի բնակարանը շատ փոքր էր՝ ուներ միայն յերկու լուսամուտ և մի փոքրիկ դուռ: Սենյակում կային յերկու բազկաթոռ և մի սեղան: Հաֆիսը զարդարանք չէր սիրում: Տան արևելյան պատի յերկարությամբ վարդի թփեր կային տնկած, վորոնք ամբողջ տարին վարդեր էյին տալիս: Հաֆիսն ինքն էր խնամում այդ վարդերը, անվանելով նրանց իր միակ ուրախությունը և հարստությունը:

(Ս. Խնկոյան)

II. Գերասիմը շարունակ թիավարում էր ու թիավարում: Ահա Մոսկվան արդեն հետ մնաց: Ահա գետի ափերին տարածվում են մարգագետիններ, բանջարանոցներ, դաշտեր, պուրակներ, յերկացին խճիթներ: Գյուղի հոտ էր գալիս: Գերասիմը թիերը ձգեց, գլուխը սեղմեց Մուսուլյին, վոր նստած էր նրա առջև չոր տախտակի վրա—հատակը լցված էր ջրով—և այդպես մնաց անշարժ՝ ուժեղ բաղուկներով շան մեջքը զրկած: Իսկ նավակը մինչ այդ ալիքներով կամաց-կամաց տարվում էր հետ գետի քաղաք:

(Տուրգենև. «Մուսուլ»)

48. Կազմել նախադասություններ յեվ ուղղական հոլովով գործածել հետևյալ գոյականները:

Դաշտ, սառ, արև, ծաղիկ, առակեր, վարդ, գառու, Լուսիկ, դառարան:

(Տես § 35) 49. Արագրեւ սեռականով գրված գոյականները այն բառերի հետ, վորոնց վերաբերում են նրանք. բնագծել սեռականները յնվ փա ազծում գնել հարցերը:

I. ՅԵՍ Ա՛ՅՆ ԵՄ ՍԻՐՈՒՄ

Ե՛ն՝ վոր կիսահալ սառուցի տակից
Ժիր վտակներն են հեխն լողում,
Ե՛ն՝ վոր ձյունների վերջին հալոցքից
Թավիշ, աղվամաղ կանաչն է շողում,
Ե՛ն՝ վոր արևի կինսատու շողքից
Գարնան առաջին ծաղիկն է ծլում
Յեվ մանուկի պես արթնացած քնից
Աչքերը ճմլում՝

Յես սյն եմ սիրում:

Ե՛ն՝ վոր նայում ես սարերի լանջին
Պուտերի խումբն է կարմրին տալիս,
Լսում ես ջահել արտերի միջին
Արտուտի ազատ կանչը թնդալիս,
Յեվ այդ հաղթական ցնծալի կանչին
Տեսնում ես նորեկ բնկեր թռչուններ
Արձագանքում են, տալիս վողջոյններ
Ազատ լեթերում՝

Յես սյն եմ սիրում:

Ե՛ն՝ վոր այդ սրտիդ գոհունակ ժամին
Տեսնում ես՝ մեկ ել հլուսխի կողին
Շողաց մի փայլակ... յետքիցել խրոխտ
Հոռու ներդաշնակ մի անուշ վորոտ,
Ուր հողիդ նույնպես թնդում է, զգում,
Վոր այդ վորոտից անձրև է գալու,
Ողբ մաքրելու ու մեզ բերելու

Յանկալի գարուն՝

Հենց սյն եմ սիրում:

(Հ. Հակոբյան)

II. Ք Ո Չ Ը

Ծագում է մանուկ արևը գարնան
Կովկաս լեռների ձյունի պատենից,
Ձարթնում են մեկ-մեկ սարերն աննաման
Ձմռան անվրդով քնի մշուշից.
Ահա Լալվարի վիթխարի ուսին
Բաղմում է արփին թարմացած ուժով,
Սարեր ու ձորեր իրար յերեսին
Նայում են, ժպտում ամպի մըլուշով...

Վերջին ձյուններն ել արդեն հալ բնկան,
Սրտասովից իսկույն լեռների հսկան.
Ամեն մի ձորից աղբյուր է հոսում,
Ամեն մի թփից բլուրբլուր է խոսում.
Յեվ դալար հովիտ, ե՛ ժայռի կրճքեր
Արձագանք տալով գարուն են հնչում.
Ձմռան փարախից հովվական յերգեր
Ձեփյուռի թևով սարերն են թռչում:
Ծաղկալից աշխարհ անվերջ ձորերի
Բացվում է, ժպտում կոկոնից զվարթ,
Փարթամ դեղուխան վողին Գուգարքի
Շնչում է գարնան բույրով անաղարտ:

(Վ. Միրաբյան)

III.

Լեռների տոնն է. մարդ է անասուն
Ուրախ յերգերով դիմում են սարեր,
Մոռնալով ձմռան քաշած վայնասուն,
Ծաղիկ փնջելով անցնում են ձորեր.
Անցնում են արագ քոչ-քոչի միջով.
Գարնան արևից փայլում են զինքեր,
Յեվ թարմ կենսաբույր թավիշ կանաչով
Բացվում են, ժպտում սարվորի գեմքեր.
Փոքրիկ յերեսան պինդ մեջքին կապած

Խեղճ հովվի կի՞նն ել վաղու՞մ ե վոտքով,
 Ոգնում ե մարդուն՝ դո՛ւ և սրտաբաց,
 Բախտի վորոշած ծանր վիճակով:
 Մայում են, բայում գառնուկն ու մաքին,
 Թընդում կ'վերի, հորթերի բառաչ:
 Իսկ տրանգալով գոմեջը ձագին
 Կանչում ե դանդաղ վազելով առաջ:
 Վազում են հոգնած շները հոտի
 Յեվ լեզուն հանած թանչին են տալիս:
 Լսվում ե հանկարծ ձայնը լակոտի,
 Վոր քոչից ընկած՝ կալանչ ե գալիս:

(Վ. Միրաքյան. «Լավարի վորսը»)

**50. Կազմել նախադասություններ յեվ սեռական հոլովով
 գործածել հետևյալ գոյականները:**

Դաճ, սառ, առև, ծաղիկ, առակերս, վաղ, գառուն, Լուսիկ,
 դասարան:

Ո Ր Ի Մ Ա Կ՝

Յես շատ եմ սիրում դաշտի ծաղիկներ:

(Տես § 36) **51. Սահագրել յեվ քննարկել սրական հոլովով
 դրված գոյականները:**

I. ԼՈՒՍԱԲԱՅԻՆ

Նորից յեկա այցելության
 Դործարանի պարիսպներին,
 Յերկաթակուռ այն շենքերին,
 Վորոնք մի ուր
 Շունչ տվեցին իմ յերգերին:

(Հ. Հակոբյան)

II. — Համիտենական հանգիստ Սիրբրի գերագույն կառա-
 վարչին, բոլոր աշխատավորների հոգեհոգին, նորին բարձր
 գերազանցություն սպիտակ ազմիրալ Կոլչակին, իր վողջ աստվա-

ծահաճո հոտի հետ միասին՝ միտրոպոլիտ-ճիզվիտներին, արքե-
 ւիսկոպոսներին ու յեպիսկոպոսներին. բանգրաններն, լրտես-
 ներին ու ագենտներին, շինովնիկներին, վոսկե-ուսագիրավոր-
 ներին և իր ամեն յերկրպագուներին, Կոլչակի սպիտակ լակոտ-
 ներին և իր պոչերին, պնակալեզ պարոնայք շխոտ-սլովակ-
 ներին... հոգոտոցն հանգնեցելոոոց...

III. Սակավեց թալման խոպոտ, կեղծ յերգեցողությունը,
 վոր ծանր եր ու անտանելի, կարծես, իսկապես սատկած անաս-
 ունի դիակի հոտ եր գալիս...

— Բոլոր հակահեղափոխականներին,—ընդհատեց յերգիչը,—
 իմպերիալիստներին, կապի ուղիստներին, դանաղան սպիտակ
 սոցիալիստներին, կարյիրիստներին, մոնարխիստներին և այլ
 ավանյուրիստներին, դավաճաններին ու չար իսկներին, սպե-
 կուլյանտներին ու սաբոտաժիկներին, թալանչիներին ու
 դասալիքներին, հաստախոր բանկիրներին, ամբողջ ուրը, կլոր
 տարին ամեն տեսակ այդ շներին հոգոտոցն հանգնեցելոոոց:

Յերգեցիկ խումբը, նաև այնտեղ կանգնած բոլոր կարմիր
 բանակայինները թնդացին «ոգոցն հանգնեցելոոց»:

(Փուրմանով. «Չապան»)

(Տես § 31) **52. Սահագրել սրական հոլովով դրված գոյական-
 ները յեվ փակագծում նշել, թե ի՞նչ հարցի յեմ պատասխանում:**

I. Այդ՝ փոքրիկ քաղաքին, նաև վոստիկաններին ծանոթ
 արագին եր, վոր ուրվա վորոշ ժամերին սիրում եր թառել կամ
 յեկեղեցու գմբեթին, կամ վոստիկանական աշտարակի գլխին,
 այսինքն՝ քաղաքի յերկու բարձր կետերին, ուր մարդկանցից
 հեռու հանգստանում եր նա՝ մաքերի մեջ խորասուզված:

(Ս. Զորյան. «Կարմիր աբաղիլը»)

Ո Ր Ի Մ Ա Կ՝

Տրական հոլով՝ քաղաքին (ինչի՞ն)
 վոստիկաններին (սում):

II. Լո՞ւր եք, տղերք, ում ալաչուխն ե
 Լավարին բազմած արծվի նման.
 Լա՞ւր եք՝ են աւմ աջախի ծուխն ե

Խեղճ ու նաչարին միշտ լինում դարման,
 Լսել եք՝ ինչպես բազեն ինքնակամ
 Նրանից ազատ վորս չի պըտրտում:
 Նրա մի ձենը, անունը անգամ
 Մարդուն, հարամուն սարսափ են ազդում:
 Յեվ ուզում ե միշտ ամեն մի սարվոր
 Են ալաշուխին լինել դրացի...

(Վ. Մերաքյան. «Լալվարի վերսը»)

53. Կազմել նախադասություններ յեվ տրական հոլովով գործածել հետեվյալ գոյականները:

Դառս, սառ, ծաղիկ, վառդ, Լուսիկ, Հրաչիկ, դառաբան,
 Ո Ր Ի Ն Ա Կ՝
 Մեր կառքը մոտեցավ կանաչ դաշտին:

(Տես § 37) **54. Արագրել յեվ քնդգծել հայցական հոլովով գրված գոյականները:**

I. Այդ եր պատճառը, վոր վոստիկաններն ալմամանից շըլը-
 ջում եյին փողոցները—գննում պատուհաններն ու խանութները,
 անգամ կտուրները՝ տեսնելու, թե կարմիր դրոշակ չէն ամրաց-
 նում վորեկ տեղ, կամ թուղցիկ չէն փակցնում: Գիտեյին, վոր
 կոմունիստները համարձակ մարդիկ են, կարող եյին հանկարծ
 մի աշխարհի բան անել, վոր քաղաքի իշխանությունն ու վոս-
 տիկանությունը խալտառակվեր կենտրոնական կառավարության
 առաջ: Դրանից եր, վոր նրանք կրկնապատկել եյին իրենց հըս-
 կողությունն ու յեռանդը:

(Զորյան. «Կարմիր արագրել»)

II. Փոքր ե Բրագա քաղաքը, բայց մեծ, ընդարձակ ե նրա
 շուկան: Այնտեղ ե հավաքվում ժողովուրդը քոներին, հանգիս-
 տներին. այնտեղ են խանութները. դրանց յեկած գյուղացիներն
 այնտեղ են ծախում իրենց կաթը, մածունը, կանաչեղենն ու
 հավիղենը, գառը, վոչխարը, նույնիսկ տավարը: Այդ հրապարա-
 կի վրա յե գտնվում վոստիկանության յերկհարկանի շենքը:

վոր հսկող աչքի նման հետևում ե շուկայի առևտրին ու շար-
 ժումին:

(Զորյան. «Կարմիր արագրել»)

(Տես § 37) **55. Արագրել հայցական հոլովով գրված գոյականները, փակագծում ներկայացրե՛ք:**

Մեկ անգամ գյուղում Տորքին գայրացրին,
 «Անպեղ, գեշ Անգեղ» յետից գոչեցին.
 Ել չըհամբերեց. պոկեց մի մեծ ծառ,
 Ավելց նրանով ամբողջ գյուղն իսպառ.
 Առում եմ ավելց, չըկարծեք սրբեց,
 Այլ տուն, գոմ, մարաք գետնին հավսարեց.
 Փախան մարդիկը ճանճերի նման,
 Ել ով կրկանգներ Տորքին հանդիման.
 Այսպես յերբ նրա բնությունն իմացան,
 Ել աշուհետե սրտին չըդիպան,
 Այլ մեծ հարգանքով պատվասիրեցին,
 Պարերգ շինելով, գովարանեցին.
 Տղերք, աղջկեք՝ ձեռք-ձեռքի տված
 Յեվ պարում եյին, և՛ գովում Տորքին:
 Ել աշուհետե նրա գեմքն անեղ
 Առաջվա նման չեր թվում տղեղ:
 Անդութ չեր Տորքը և վոչ ել անդետ,
 Լավ վորմնադիր եր և ճարտարապետ.
 Ահագին վեմեր նա բերավ տաշեց,
 Իր քանդած գյուղը նորմեկանց շինեց.
 Յեվ աշուհետե իր ուժն ահագին
 Նա գործ եր դնում միշտ զեպի բարին:

(Զ. Աղայան. «Տորք Անգեղ»)

Ո Ր Ի Ն Ա Կ՝

հայցական ստորոգյալ

Տորքին (մեծ)—գայրացրին

ծառ (բնշ)—պոկեց:

(Տես § 37) 56. Արագրեւ յեվ փակագծերում գրված
գոյականները գործածել նախագասուրբյան մեջ
հայցական հոլովով:

Ամենքը գիտեն (Արդուլ)... Նա փնտռում էր (Ամադո ու
Ռիզա)... Վերավորներին՝ (Մարգար և մի քանի բանվորներ)
բաց թողին ամբուլատորիայից, իսկ (Գրիգոր ու Արդուլ) տա-
րան հիվանդանոց: Համբոն քաղաքում (Գիքոր) ծառա տվա՛վ
բազադ Արտեմի տանը: Պայմանն այն էր, վոր Գիքորը պետք է
(տուն) մաքրեր, (ամաններ) լվանար, (վոտնամաններ) սրերեր...

57. Հետեվյալ գոյականները գործածել հայցական հոլովով,
յուրաքանչյուրի համար կազմելով նախագասուրբյան:

Առաքել, ուսուցիչ, Հրաչ, Յերեման, Մուկլա, գրիչ, մատիչ,
խոս, աղավնի, ագռավ:

Ուրիշն է

Աշակերտը սիրում է իր ուսուցչին:

(Տես § 38) 58. Արագրեւ բացառական հոլովով
գրված գոյականները:

1. Գողն եւ մի կռնից, գելն եւ մյուս կռնից,
Աչքի թեքեցիր—բանիդ տերը չես.
Քաջում են տանից, քաջում են դռնից,
Ու չես իմանում՝ վոր կողմը թռչես: (Հ. Թ.)

Թե տանուտերին դանդաղ եմ գնում,
Բան չեմ վաստակում բացի դուշմանից.
Գողերի հետքը իր տունն են տանում,
Համեցեք դիման ուղիւր սրանից:

Յերեկ իրեկուն եդ կողքիդ սնից
Կախ եյին արած յերեք հրացան...

Քանի՜-քանի մարդ կորավ իր տանից,
Քանի՜-քանի մարդ դառավ մարդասպան:
(Հ. Թ.)

Յեվ մութ այրերից մամռոտ ժայռերի,
Թավուտ ծածկի լոռն խորքերից
Մանուկ հասակիս հնչուն ծիծաղի
Արձազանգն ահա լսում եմ նորից:
Թնդում ե զվարթ աղմուկը բռնի,
Բարձրանում ե ծուխն իմ ծանոթ ուրթից,
Ու բոլորն ա՛նա նորից կենդանի
Յեւնում են աշխույժ վազորդյան մութից,
Ու թանձր, ցողապատ լեռների լանջում...
Սնու... ահանջ արա,—հովիվն ե կանչում:
(Հ. Թում.)

(Տես § 39) 59. Արագրեւ գործիական հոլովով գրված
գոյականները յեվ գրել նրանց բացառական ձեւը:

Դ Ի Լ Ի Զ Ա Ն

Արեւ մայր մտնելու մոտ մեր ուղևորները հասան ամառա-
նոցի հուշակ վաչելոզ Դիլիջան ավանը:

Այստեղ կամսարյանը հյուրանոցի անուն կրող մի տան
մեջ գիշերային հանգստարան գտնելուց հետո՝ յեղավ փոքրիկ
ավանը գիտելու: Փոշոտ խճուղով աջ ու ձախ կողմերում կա-
ռուցված յերկու կարգ քարաշեն տները, վորոնք ավանի ամբող-
ջութունն էին կաղմում և վորոնց մեջ ապրում էին ամառա-
նոց յեկողները, հաճելի տպավորութունն արին կամսարյանի
վրա: Նա խկույն հիշեց Բորժոմը յուր գեղեցիկ վիլաներով,
մաքուր փողոցներով, ընդարձակ պարկերով, ջրերի առատու-
թյամբ և առավել ևս բնակիչների փայլուն արտաքինով ու գրա-
վիչ նիստ ու կացով և յեղավ այն համոզման, վոր Դիլիջանը
միայն հասարակ մանկանցուների համար կարող է ամառանոց
համարվել:

Բայց յերբ խճուղին յերկուստեք փակող շինութուններից
հեռանալով՝ բարձրացավ դեպի ավանի ձախակողմը, նրա առաջ
բացվեցավ մի գեղանկար հորիզոն, վոր ամփոփում էր յուր մեջ
Այստեի ձորահովիտը՝ յուր կարկաչանոս գետակով, դալար ա-
րտոներով, վոսկեփայլ արտերով, իսկ մի փոքր հեռվում, խա-
ղաղանիսա գյուղի միաշար տնակներով և նրանց առջև կարգով

տարածվող կանաչադարձ բանջարանոցներով: Յուր կանգ առած
տեղից քիչ հեռու սկսվում էր յեղնինների խիտ անտառ, վոր
գնալով տարածվում էր դեպի հեռավոր լեռների կատարները,
վորոնց այդ վայրկյանին վոսկեղոծել էյին արևի վերջին շողերը:
Ձորանովիսը յեզերող դիմացի բլուրներից, վորոնց հետևը շու-
տով պիտի թագչեր արևը, փչում էր ախորժ գեփչում՝ բերելով
յուր հետ կենարար մի գով, տոգորված լեռնային ողի, դալարի
և ծաղիկների անուշ բուրմունքով:

(Մուրացան, «Առաքյալը»)

Ո Ր Ի Մ Ա Կ՝

գործիական բացառական
փողոցներով փողոցներից

(Տես § 39) 60. Մրագրել գործիական հոլովով գործածված
բառերը, փակագծերում նշելով, թե ինչ հարցի
յն պատասխանում:

Արծիվը մի վոլորտ կատարեց այն դարչելի վայրի վրայով,
ուր աչնպես ճնշվում էն հողինները. հրճվեց հետզհետե մոլեգնող
հրդեհի ընթացքով և բուռն, անսահման ու անզուսպ կարոտով՝
ընկերացած տարերքի խողական ընթացքին՝ սուրաց դեպի ամենի
ժայռերը, ամպեղեն վոլորտները, դեպի իր ազատության ան-
մատչելի ու հերոսական բարձունքները...

(Սիրա, «Արծիվը ու վորդը»)

61. Կազմել նախագասուրյուցներ յեվ գործիական հոլովով
գործածել հեռեկալ գոյականները:

Դուռ, սար, ծաղիկ, վարդ, առապես, դառարան:

Ո Ր Ի Մ Ա Կ՝

Դաշտով սլանում է ավտոն:

(Տես § 40) 62. Մրագրել ներգոյական հոլովով գործածված
գոյականները:

Յես քեզ որինակ: Ես խոր ձորերում
Ես ե չորս քսան տարիս լրացավ,

Վոչ մի խնդություն տեսա իմ որում,
Վոչ ել մի անգամ աչքս լիացավ:
(Հ. Թ.)

Պարում ե ձմեռն հարսանիքներում,
Կամ մեծավորի թեփչի յե լիզում
Մինչև մի քանի շահի յե ճարում,
Են ել տանում ե, լափում Թիֆլիսում:
(Հ. Թ.)

63. Կազմել նախագասուրյուցներ յեվ ներգոյականով
գործածել հեռեկալ գոյականները:

Դուռ, սար, ծաղիկ, առվակ, գետակ, դառարան:

Ո Ր Ի Մ Ա Կ՝

Մեր դաշտում փթթում են անհամար ծաղիկներ:

4. ՅեՁԱԿԻ ՅԵՎ ՀՈԳՆԱԿԻ

(Տես § 41) 64. Մրագրել՝ հոգնակի բովով գործածված
գոյականները դարձնելով յեզակի, յեզակի բովով
գործածվածները՝ հոգնակի:

Չապակի դիվիդիան արագ առաջ էր գնում, այնքան ա-
րագ, վոր մյուս գործատները, հետ մնալով կարևոր և անկարևոր
պատճառներով, իրենց դանդաղեցնող խախտում էյին
համակցված հարձակման ընդհանուր միասնական պլանը: Անց-
նելով առաջ և ճակատից խփելով, Չապակի դիվիդիան ավելի
շատ քշում, քան ջարդում էր թշնամուն, կամ գերի վերցնում:
Յերթերում փորձված մարտիկներն ապշեցնում էյին իրենց տո-
կունությամբ, իրենց սակավապետությամբ և պատրաստակա-
մությամբ ամեն ժամ, ամեն պայմաններում և ամեն վիճակում
ընդունելու հարվածը: Լինում էյին գեպեր, յիրք շատ վերտե-
րով տարաժություն անցնելուց հետո նրանք հոգնածությունից
վար էյին թափվում և հանկարծ սկսվում էր կռիվը: Կարծես
հոգնած չլինեյին. դիմադրում էյին հարձակմանը, իրենք էյին

հարձակման անցնում, գրոհ տալիս, հետապնդում... Սակայն աջակիս եր լինում, վոր ամենորյա կռիվներն ու տեղավորված թյունները ծայրաստիճան ուժասպառ եյին անում մարտիկներին: Այդ միջոցին հենց առաջին դադարին մեկնվում եյին ու քնում մեռածների պես, հաճախ առանց պատշաճ հսկողութեան Գնում եյին ամենքը՝ թե հրամանատարները, թե կարմիր բանակայինները և թե պահակները...

Ո Ր Ի Ն Ա Կ՝
 հոգնակի յեզակի յեզակի հոգնակի
 զորամասերը զորամասը ճակատից ճակատներից

5. ՂՈԼՈՎՈՒՄՆԵՐ

(Տես § 44—54) 65. Մահագրեի, նշանով փակագծում, քե վոր հոլովման ե պատկանում օվյալ գոյականեր:

Ծագում ե մանուկ արևը դարնան
 Կովկաս լեռների ձյունի պատնեղից...
 Հովիվ, հովվուհի նստած շարքերով
 Կթում են ուրախ և անհոգ խնդում...
 (Միրաբյան)

... Հիմա դառնում ես դու տուն
 Յեվ գոհ, և՛ արի,
 Ու ժպտում ե քո հողին
 Փառքը պայքարիդ:
 (Սարյան)

Ո Ր Ի Ն Ա Կ՝
 Ծագում ե մանուկ (ան) արևը (ի) գարնան (ան)...

(Տես § 44—54) 66. Մահագրեի յեվ փակագծում գրված գոյականները գործածել համապատասխան հոլովով.
 Եւր փակագծերում նշել գոյականի հոլովը:

Վաղ (առավոտ) կոլխոզնիկները սկսել եյին քաղհանը (ճահիճ) ու (ծխախոտ) (ցանքեր): Ընդարձակ (դաշտ), սկսած կոլխոզի մեծ (ալգի), սփռել եյին մի քանի տասնյակ տղամարդիկ ու կանայք ու մաքրում եյին ծիւրերը (մոլախոտ):

... Առավոտյան հովը հետզհետե տեղի յեր տալիս (կեսոր) (տապ). տաքացած հողն ալիքում եր ներքևից իր տոթը, ծանրացնում (շունչ) ու քրտինք տալիս (ճակատ). արևը խայթում եր կորագած (մեջք), յերբեմն միայն գիջիով (սար) յեկած (հով), վորը թեթև անցնում եր իր ախորժեղի (շունչ) ու դանդաղում դիմացի (ծառերի) վրա: Դարավոր (բնկուղենի) ծանրախոհ, խուլ աղակում եր իր խոշոր (տերևներ), կոռասներն բացվում, կարմրին եր տալիս իր նորահաս (պոուղներ). իսկ (սալորենիներ) մանրիկ անբերներն արագաշարժ պար ելին բռնում:

(Սրապի. «Մոլախոտ»)

Ո Ր Ի Ն Ա Կ՝

Վաղ առավոտից (բացառ.) կոլխոզնիկներն սկսել եյին քաղհանը ճակնդեղի (սեռակ.) ու ծխախոտի (սեռակ). դաշտերում (ներգոյակ):

(Տես §§ 44—54) 67. Վորոշել գոյականների քիվը, հոլովը յեվ հոլովումը:

I. Բայց շուտ ջոկելով մայրերը գառից,
 Հովիվը քչեց նրանց դեպ արոտ,
 Մահալն ել ուսին դառները բինից
 Տարավ պառնարած սառն աղբյուրի մոտ:
 Հովիվ, պառնարած օր տեղ խմրվելով,
 Լախտի յեն խաղում, տոռյղ թուշկոտում.
 Հրճվում են նրանց կայտառ խաղերով
 Ծերերը՝ ծածկված գառան մուշտակում.
 Ամեն մի նրանց ճարպիկ թռիչքով
 Հիշում են վաղուց կորած մանկություն,
 Շոյելով ճերմակ միբուքը ձեռքով,
 Կանչում են՝ Շնամանդ, Նամանդ
 ճերմկություն:

Մեկն իր մուշտակը մի կողմն ե գրում
 Յեվ դիմամբ խառնվում տղերանց

խաղին,

Մի լախտ ե խլում, վոլորում ձեռքում,

Յեւ առիթ տալիս անվերջ ծիծաղին.
Կանչում են «Աթո՛ւ, լախա՜ր թռցրո՛ւ,
Մեր պապի մեջքը մի լավ տաքացրո՛ւ»...

(Վ. Միրաբյան «Լալվարի վորսը»)

Ո Ր Ի Ն Ա Կ՝

Գառից— յեզակի, բացառական, ի հոլովման:
Մայրերը— հոգնակի, հայցական, որ հոլովման:

II. ՅԵՐԱԵՏԱԳԵՏ ԱՌՅՈՒԾԸ

Հոռմի իշխաններից մեկի ստրուկ Անդրոկլեսը մի շատ ծանր
խոնցանք գործեց և պատժից ազատվելու համար փախավ Աֆրիկա:
Այդ յերկրում սարսափելի շոգ և լինում: Անդրոկլեսն անտանե-
լի շոգից պատապարվեց մի քարայրում: Բայց ինչպես սփրթնեց
նա, յերբ մի քանի վայրկյանից հետո նույն քարանձավը մտավ
մի անուխ առյուծ: Առյուծն իր բնակարանում հյուր տեսնելով,
անմիջապես մոտեցավ նրան և մոնչյունով իր անագին թաթը
մեկնեց դեպի նա:

Անդրոկլեսը հասկազավ առյուծի ցանկությունը, նա զննեց
և թաթից մի յերկար փուռ հանեց: Առյուծը թեթևություն զգա-
լով, սկսեց լիզել Անդրոկլեսի ձեռքը: Այդ վայրկյանից մտեր-
մություն սկսվեց առյուծի և Անդրոկլեսի միջև: Առյուծն ամեն
աբ իր վորսի մի մասը բերում եր Անդրոկլեսի համար, շարու-
նակ լիզում եր նրա ձեռքերն ու վրտները:

Յերեք ամիս անցավ: Անդրոկլեսն այսքան ժամանակ մար-
դու յերես չտեսնելով՝ սաստիկ ձանձրացավ քարայրից և վճռեց
լույս աշխարհ դուրս գալ: Բայց այնտեղից դուրս գալն ու
բռնվելը մեկ յեղավ: Անդրոկլեսին կապկպեցին և ուղարկեցին
Հոռմ՝ իր պատիժը կրելու: Առյուծը նույնպես բռնվեց և ուղարկ-
վեց Հոռմ:

(«Հառիկ»-էջ)

6. ԱԾԱԿԱՆ ԱՆՈՒՆ

(Տես § 56) 68. Արագրեկ յեւ ընդգծել ածականները:

Փ Ա Ր Վ Ա Ն Ա

Բարձրագահ Արու՛ն ու Մըթին սարեր
Մեջք-մեջքի տված կանգնել վեհափառ,
Իրենց ուսերին Զապախքից ել վեր՝
Բըռնած պահում են մի ուրիշ աշխարհ:

Ասում են՝ ենտեղ արծրվի նրման,
Ծիծղուն կապուտակ յերկնքի ծոցում,
Նըստում եր են սեզ սարերի արբան
Իրեն Փարվանա ճերմակ ամրոցում:

Փարվանա արքան մի աղջիկ ուներ.
Ու վոչ մի վորսկան զեռ իրեն որում
Ենքան զեղեցիկ յեղնիկ չեր տեսել՝
Իր վորսն անելիս միթին սարերում:

(Հով. Ժուլյանյան)

(Տես §§ 56—58) 69. Արագրեկ ածականները յեւ վորոշել
նրանց անակր:

I. Մոտ քառասուն տարեկան մսեղ մարդ եր նա պատիկ,
ժպտուն աչքերով, կլորիկ, մաքուր սափրած կարմիր դեմքով,
բաճկոնի տակ հագած դեղին չեսունչա արխալուզով, վրոկեզոծ
նեղ քամարով և ձեռքին շարունակ մի կարճ համրիչ դեղին հա-
տիկներով, վոր նա ավելի շուտ ափից ափ եր նետում քան հա-
տիկներով զցում:

Հետևյալ որը ճաշից հետո նա կատարեց իր խոստումը և
յեկավ Ոսանի առաջնորդությամբ: Նրա ճարպոտ դեմքից, մի
քիչ ծուռ դրած գգակից և սովորականից ավելի ժպտուն, աչքե-
րից յերևում եր, վոր լավ կիրել-խմել եր:

Յեկավ, ու թաղը նորից զբնգաց: Այս անգամ հետաքրքրու-

Թյունն ավելի մեծ էր, քան նախորդ ուրը, յերբ նոր էր տա-
րածվել Մարթայի խելագարության լուրը: Թաղի կանայք, իրար
ձեն տալով, վազում էին, վորը ձեռքեր յերեխային խտտած,
վորը վտարորդի, վորը շտապելուց շուտի մեկը մոռացած,
մյուսը քարշ տալով վտարին, վորը գլխի աղլուխի ծայրերը
շտապ կապելով, վորը կուրծքը կոճկելով: Ու ամենից առաջ,
թաղի անթիվ յերեխաները համարյա թե աղլուր ու վտարորդի,
Ինչպես լուր ու ձկնթալով:

(Նար-Դոս, Ինչպես բժշկեցին)

Ո Ր Ի Ն Ա Կ՝

Մահ — վորակական
Չեսունչյա — հարաբերական

II. ՅԵՐԿՐԻ ՄՇԱԿՆԵՐ

Ո՛, ծանր հոգսերի խղճուկ զավակներ,
վորքան համբերող, քաջ է ձեր հոգին.
Տանջվում եք անվերջ, որեր, տարիներ,
Կարծես տանջանքն է միայն ձեր բաժին...

Մանուկ որերից ձեր մեջ ապրելով,
Վկա յիմ լեզու ձեր շատ ցավերին.
Տեսել եմ, ինչպես տանջանքի գնով
Դուք հաց եք տալի հայրենի յերկրին:

Տեսել եմ, ինչպես հուսալից, դվարթ
Դուք մշակում եք անմշակ դաշտեր.
Ինչպես տանջանքում անլաց, անվհատ
Դուք յերգ եք յերգում, վաստակի յերգեր:

Տեսել եմ, ինչպես ամառվա շոգին,
Յերբ կրակ է թափում արևառ յերկինք,
Վռակեղող արտում, մանգաղը ձեռքին,
Դուք մեջք խոնարհած թափում եք քրտինք:

III. Տեսել եմ, ինչպես գունաթափ աշնան
Հայրենի յերկրի կուրծքը պատռելով,

Այնտեղ թաղում եք գանձերի նման
Վոսկի հատիկներ, վոսկի հույսերով...

Տեսել եմ՝ գարնան սիրուն որերին,
Պայծառ արևը գեռ նոր ծագելիս,
Կանաչ, ալեծուփ արտերի մոտին.
Ձեզ ծունկ խոնարհած ջերմ աղոթելիս:

Տեսել եմ, ինչպես և ցուրտ տաղավաղի
Ձմռան գիշերներ նստած խրճիթում,
Հոգնած ձեռքերիդ դադար չեք տալի —
Խփն եք նորոգում, մանգաղը սրում...

Յեվ այդպես ազնիվ գործին անձնվեր
Ապրում, տանջվում եք անբավ հոգսերում.
Յեվ ձեր տանջանքում, հերոս-մշակներ,
Արդար վաստակն է ձեզ վոգեորում:

Ո՛, հայրենիքիս քրանաջան վորդիք,
Վորքան համբերող, քաջ է ձեր հոգին.
Ձեզնով է միայն կանգուն հայրենիք.
Համբույր ու որհնանք

Ձեր սուրբ վաստակին:

(Ալ. Մատուրյան)

(Տես § 59) 70 Ա. Եսգրել վորակական ածականներ յեվ
կազմել նրանց համեմատության ասեկանները:

ՄՅԵՓԱՆ ՇԱՀՈՒԿ ՅԱՆԻՆ

Աչքերդ կապույտ յիթերի նման

Յեվ հոգիդ շուշան,

Միրադ ի որունկ ծով ազնիվ, աննման,

Ըսկեր Շահումյան:

Ձայնդ գանգակի վսեմ մի զողանջ,

Թափալ ցել գիտեր

Յեվ վոգեվորել շիշտոջի իր սքանչ

Վհատած սրտեր:

Խորդ հեր լուկ խոսք, ալլ պատգամ հզոր

Կայծակնող ու վառ,

Թշնամիներդ և մինչև այսօր
 Գեղնից դողահար՝
 Դու հո չմեռար, նորից կյանք առար,
 Յեւ հաղթ քո մահով
 Ծլեց ու աճեց մի նոր գաղափար,
 Փովեց աշխարհով:

Մահդ խթանող ցնցեց շատերին
 Մեր կուռ շարքերում,
 Ո՛ր, յիշ ու մի տես քո մարտիկներին
 Կովի դաշտերում:
 Բայլում են ահա հաղար հաղարով
 Քո ճանապարհով,
 Յեւ յերգում քո տեղ վրեժդ լուծել, —
 Դեհ, գնան բարով...

(Հ. Հակոբյան)

Ո Ր Ի Յ Պ Կ՝

ՎՈՐԱԿԱԿԱՆ ԱԾԱԿԱՆՑՆԵՐ

գրական	համեմատական	գերադրական
աստիճան	աստիճան	աստիճան
հապույտ	ավելի կապույտ	ամենակապույտ
ազնիվ	ավելի ազնիվ	ամենազնիվ, ազնվագույն

71. Գրել 10 վճարական ածական յեվ կազմել նրանց
 համեմատության աստիճաններ:

72. Գրել 20 ետաբերական ածական:

7. ԹՎԱԿԱՆ ԱՆՈՒՆ

(Տես §§ 64, 65, 66) 73. ա) Ստացրել բովանդակները բառերով:
 Գրել նույն բովանդակների դասականը նույնպես բառերով:

Դեռ 1/2 տարի չանցած՝ Առնոն արժանացավ «Նամակա-
 տար աղափրինի պահող ընկերության» 1-ին պարգևին:
 Նամակատար աղափրինի համար ամենաազնվաբը ծովի

վրայով թռչելն է, ուր չկա վոչ մի ուղեցույց նշան: Դժվար է
 թռչել նամանավանդ մառախուղի ժամանակ:

Մի որ Առնոյին 2 ուրիշ աղափրինների հետ տեղավորեցին՝
 մի մեծ նավում, վոր պիտի մեկներ Ամերիկայից Անգլիա: Վճռել
 էին՝ աղափրիններին բաց թողնեն այն ժամանակ, յերբ ափը
 բոլորովին կանհետանա:

Շատ չանցած՝ թանձր մառախուղ պատեց ովկիանոսը՝
 մինչև հանդիպեցին մի ուրիշ՝ Նյու-Յորք գնացող նավի: Ա. դ
 նավը աղափրիններին պիտի վերադարձներ տուն: Բայց 10 ժամ-
 վա չափ ճանապարհ կտրելուց հետո մեծ դժբախտություն պա-
 տահեց՝ շողմեքենան փչացավ: Շոգենավը տաշեղի նման այս
 ու այն կողմն էր ընկնում, սուլում, ուղնություն կանչում, բայց
 ոչնոց չկար: Սկսվեց մեծ իրարանցում, սարսավիճ տիրեց բո-
 լորին:

Հանկարծ մեկը հիշեց, վոր նավում աղափրիններ կան:
 Շտապ ընտրեցին նրանցից մեկին, վորի համարն էր 2592: Նրա
 պոչի տակը կապեցին գլանածև կոլորած նամակ՝ ջուր չծծող
 կտորի մեջ դրած: Նրան բաց թողին, և նա անհետացավ մառա-
 խուղի մեջ:

Կես ժամ հետո թողին 2-րդ աղափրին:

Ամենից վերջը բերին 3-րդ աղափրին, վոր մի փոքրիկ ու
 նիհար թռչուն էր: Ծովագնացները վոչինչ չգիտեցին Առնոյի
 մասին, միայն տեսան, վոր նրա վտաի ողակի վրա գրված է՝

«Առնո, № 2590»:

Առնոյին բռնող նավաստին նկատեց, վոր Առնոյի սիրտն
 այնպես չի բարախում, ինչպես սողին լերկուսինը:

Առնոյի պոչի տակ կապած նամակում գրված էր.

«Առավոտյան ժամի 10: Հինգշաբթի: Նավի մեքենան կո-
 տրվեց Նյու-Յորքից 350 կիլոմետր հեռավորության վրա:
 Միանգամայն անողնական ենք մառախուղի մեջ: Վորքան կա-
 բելի յե շուտ մի նավ ուղարկեք, վոր մեզ այստեղից հանի:
 Ամեն բոպեն 2 անգամ սուլում ենք, մինը կարճ, մյուսը՝ յեր-
 կար:

Նավագետ:

Նամակը, վոր գրված էր Նյու-Յորքի շողմեքենային ըն-

կերության հասցեյով, նուէնպես գլանաձև փորեցին, գրին ջուր ծծող կտորի մեջ, կապեցին Առնոյի պոչի մեջտեղը, վորից հետո չնրան բաց թողին:

Առնոն շոգենավի շուրջը մի շրջան կազմեց, հետո 2-րդը, 3-րդը և իրար հետեից շրջաններ կազմելով՝ բարձրացավ և բոլորովին կորավ ամպերի մեջ: Նա անշեղ թռչում էր դեպի աղավնատուն: Աղաճիւռ տերը—Բիլին—նկատեց, վոր մի կապտավուն աղաճի նետի պես սլացավ լուսամուտից և անմիջապես պրծավ ջրի վրա: Բիլին հանկարծ աղաղակեց.

— Իմ սիրուն Առնոն է յեղել:

Մի րոպե չանցած՝ նամակը Բիլիի ձեռքումն էր:

Առնոն 350 վերստ անցել էր 4 ժամ 40 րոպեյում:

Յեւ չանցած 1 ժամ՝ անհրաժեշտ ոգնութիւն ուղարկվեց խորտակվող նավը փրկելու համար:

(Ն. Ստոն Տոմպսոն. «Առնոն»)

74. Բառերով գրել հետեւյալ բվերը. գրել նայել ալի բվերի դասականները:

2, 3, 4, 9, 12, 13, 19, 22, 27, 39, 41, 70, 75, 80, 83, 89, 99, 1999:

Ո Ր Ի Ն Ա Կ՝

ութ ութերորդ...

75. Բառերով գրել 1—20 բվերը. գրել նայել նույն բվերի դասականները:

Ո Ր Ի Ն Ա Կ՝

տասնմեկ տասնմեկերորդ...

76. Բառերով գրել 21—30. գրել նայել նույն բվերի դասականները:

Ո Ր Ի Ն Ա Կ՝

քսանմեկ քսանմեկերորդ...

77. Բառերով գրել:

10, 20, 30, 40, 50, 60, 70, 80, 90, 100, 200, 300, 400, 500, 600, 700, 800, 900, 1000, 2000, 3000, 9000, 9999:

8. Դ Ե Ր Ա Ն Ո Ւ Ն

(Տես §§ 60—69) **78. Վորոշել աճանական գերանունների դեմքը, բիվը յեւ կոլովը:**

Ասում են գեջ ես կտրել դու մերին:

Իրանցն առում են ու քեզ չեն լսում,

Մինչև չտեսնես մեծին, պիտեբին.

Հիմի տես նրանք ինչքան են ուղում:

(Հով. Թում.)

Ինչպես եք ապրում, դու ձեզնից պատմի,

Ձեր ուր ու կյանքից, ձեր ցավ ու դարդից:

(Հով. Թում.)

— Յերեկ շատ հարուստ մարդ է,— ծաղրով նկատեց Վարդանը:

— Հարուստ չի, բայց ինձ շատ է սիրում: Ինքը պսակված չի, ուղում է ինձ վորդեգրել:

— Յես ել եմ գնում Բագու,— մեջ մտավ դանդաղներ Լեւովոն:

Քեզ միլ է տանում:

— Մենք ընտանիքով ենք գնում:

(Շիրվանշահ. «Վարդան Անումյան»)

Ո Ր Ի Ն Ա Կ՝

դու—յերկրորդ դեմք, յեղակի, ուղղական

(Տես §§ 70—79) **79. Սրագրել գերանունները յեւ վորոշել նրանց սեռակը:**

1. Ջրկվել լավ ձիուց, միևնույն է, թե կյանքից զրկվել լավ ձի, լավ զենք ու զրահ, ահա յերիտասարդության սիրած

առարկան: Իսկ հորս համար իր այդ ձին իր զավակներից մեկն
էր, քանի վոր ինքը ծնողությունն եր արել նրան, աչնպես եր
խնամել մեծացրել:

Պետք է ասեմ, վոր մեր ամենիս ել սիրելին եր Փաշան:
Նա ամենքիս ել ճանաչում եր, ինքն ել մեզանից մեկն եր: Յես
հազիվ վեց թե յոթ տարեկան եյի, բայց նստում եյի վրան ու
տանում ջուր տալու: Նա իմանում եր, թե ով է նստած վրան
և վոչ թե յես եյի տանում նրան ջուրը, այլ ինքն եր ինձ տա-
նում, ճանապարհին շատ տեղ կանգնում, այս ու այն ձիուն
մտիկ տալիս, վրնջում, կամ ճամփից շեղվում: Թե շները հա-
ջում եյին վրան, դարձյալ չեր փախչում, սրա նրա ընտին մի
լավ աքացի յեր տալիս և ինձ վողջ-առողջ տուն հասցնում: Դե
յեկ ու մի սիրի ալսպիսի իմաստուն ձիուն: Յերբ մայրս եր
նստում վրան, Փաշան դառնում եր մի ծանր գոմեշ, կարծես ել
են թռչկանը չե, այլ մի նոր արարած: Այսպես ամենի տեղը
գիտեր, ամենի պատիվը պահում եր:

(Դ. Աղայան, «Մեր Կարմիր ձին»)

Ո Ր Ի Ն Ո Ւ

այդ—ցուցական դերանուն

իր—անձնական դերանուն...

II. Լուսարձակներն սկսում են գծագրել սև յերկնքի վրա:
Նրանք սահում են ինչպես վիթխարի, սրածայր քանոններ:
Մեկը կանգ առավ և միայն թեթևակի դողդողում է: Անմիջապես
զրան միանում է յերկրորդը: Նրանք խաչաձևում են, նրանց
մեջտեղում մի սև միջատ, վորը փորձում եր թաքնվել, սավառ-
նակ է: Նա կորցնում է հաստատակամությունը, նա դողում է
կուրացած:

Յերկաթե սյուները մենք խփում ենք հողի մեջ, իրարից
հավասար հեռավորությամբ: Յերկու մարդ բռնում են կծիկը,
իսկ մյուսները քանդում են փշալարերը: Դա զգվելի փշալար է՝
իրարից չափազանց մոտ ցցված յերկար փշերով: Յես արդեն
մոռացել եմ այդ աշխատանքը և քերծում եմ ձեռքերս:

Մի քանի ժամ հետո աշխատանքն ավարտված է: Բայց
մենք դեռ ժամանակ ունենք մինչև բեռնակիրների դալը: Մե-
զանից մեծ մասը պառկում է և քնում: Յես փորձում եմ անել

միևնույնը: Սակայն մի քիչ ցուրտ է: Նկատելի չե, վոր գտնը-
վում ես ծովի մոտերքը, անընդհատ արթնանում ես ցրտից:

Վերջապես ինձ հաջողվում է պինդ քնել: Հանկարծ արթ-
նանալով՝ յես վոչ մի կերպ չեմ կարողանում վորոշել, թե վոր-
տեղ եմ գտնվում: Յես տեսնում եմ աստղեր տեսնում եմ վեր
թռչող հրթիռներ և մի վայրկյան այն տպավորությունն եմ ստա-
նում, թե քնել եմ տոնակատարության ժամանակ այգում: Յես
չգիտեմ՝ առավոտ է հիմա, թե յերեկո, յես պառկած եմ աղջա-
մուղջի գունատ որորոցում և սպասում եմ քնքույշ խոսքերի,
վորոնք պետք է հնչեն սիրալիր ու սրտառուչ: Միթե յես լաց
եմ լինում: Յես սթրում եմ աչքերս: Սա այնքան հրաշալի չե:
Միթե յես յերեխա յեմ: Բնքույշ յերեխա... Դա տևում է մի-
միայն մի ակնթարթ, հետո յես ճանաչում եմ Կատչինսկու սի-
լուետը: Նա նստած է հանգիստ, այդ հին գինվորը, և ծխա-
մորճ է ծխում,—իհարկե կափարիչավոր ծխամորճ: Յերբ նա
նկատում է, վոր յես արթնացա, ապում է:

— Լավ վեր թուար: Դա միմիայն հրձիգ արկ եր: Նա պալ-
թեց այնտեղ՝ թփերում:

Յես ըարձրանում եմ և զգում ինձ տարրինակ կերպով
մենակ:

(Թեմակ. «Ռազմաճակատում»)

(Տես §§ 70—79) 80. Սրագրել յեվ վորոշել գերաճուճների
սեսակը յեվ հոլովը:

I. Ինչո՞ւ յե այդպես անբան նստել արծիվը: Ինչո՞ւ, հարց-
նում եր վորդը և նրա վորդային ուղեղը զրա պատասխանը չեր
գտնում: Նա լսել եր արծիվների ամենի սերնդի մասին, բայց
նա գաղափար չունեի վոչ վաղքի և վոչ ել թռչչի ձևերի
մասին: Են, ինքն անցավ հատակին յեղած փոսերով ու բարձ-
րություններով, իսկ այս արծիվն այդքանն ել չի անում: Ուր է
հապա նրա արծվայնությունը... Բայց դուցե այդ բոլորը հե-
քիաթ է. կյանքը հենց իր՝ վորդի կյանքն է. և իրավ. Ինչ է
նշանակում սավառնել բարձունքները, վազել ու ցատկոտել,
ապա փորձիր պղկվել գետնից, տեսնեմ՝ կտանե՞ս վորևե հենարան,
վորի վրայով կարողանաս սողալ... Վհ, այդ բոլորը ցնորքներ

են, իսկ վորդոր, ո՛հ, նա հոգի ծնունդ է, նա ցնորքներով չի ապրում. սողալ, սողալ հապրոյան... Ահա վորդային կշանքի իմաստը...

(Սիրաս. «Արծիփն ու վորդը»)

Ո Ր Ի Յ Ա Կ՝

այդպէս ... ցուցական դերանուն

նրանց (վաղքի)... ցուցական դերանուն, հոգնակի, սեռ. հոլով:

II. Ո՛հ, ալլիս յերբեք չեյին կարող հանդարտվել արծիվ վարարած զգացումները: Յով ալժամ, ճիշտ այս պահին, յերբ արծիվը տարված էր ազատութեան բուռն տենչով՝ դրսում կատաղի մոլուցքով շառաչում էր փոթորիկը: Խիտ, թափ ամպերը կուտակվել էին միմեանց գլխի, յերկինքը ճայթում էր ահալոր վորտումներով: Թվում էր, թե վերացել են յերկնքի և յերկրի սահմանները ու նորից նախնական քառն է տիրում, և այդ բոլորի վրա միայն կայծակը, լուսատու կայծակն է, վոր ամենի ճայթումներով պատառուտում է ամպերի կուրծքը, թռչում անսահման բարձունքների վրայից ու մտնում իր շիջապատի վրա:

Տարերքը կատաղել ու գողազել էր և տարերքի այդ մոլուցքին վոյ մի արարած դիմադրել չէր կարող: Բոլորը, բոլորը քաշվել էին իրենց նեղուղիները, պատասպանվել հաստ պատերի արանքում և սարսափած՝ սիրտ անգամ չեյին անում դուրս նայել: Միայն ու միայն արծիվն էր, վոր այդ պահին խնդով հետևում էր տարրքի խողական ընթացքին. ամեն մի վորոտը նրա հոլում նոր ու ուժգին փոթորիկ էր առաջացնում, կայծակի ամեն մի ճայթումից և լույսի ամեն մի շիթից ալիքատարի պես պայծառանում էր նրա հոգին և ավելի ու ավելի պայծառ դարձնում նրա տենչանքը դեպի կյանքը:

(Սիրաս. «Արծիփն ու վորդը»)

III. Ահա այդ պահին էր, վոր սարսափահար վորդը ինչ վոր բան էր ուզում ասել, բայց և հենց այդ վայրկյանին, վոր տեղից վորտեղ մի վառեկ մոտեցավ և վորդին բերանն առավ, ու մինչ վառեկը ձգտում էր վորդին կուլ տալ՝ արծիվը մոլեգին թռիչքով ողբարձացավ:

Վորդի գուլիքը, վոր գեռ դուրս էր մնացել՝ զարհուրած շարժումով հետ դարձավ և նայեց արծիվային թռիչքին, և հայտնի

չէր, թե նա ինչ գողափար պիտի կազմեր վաղքի ու թռիչքի մասին, քանի վոր նա փորձեց «պու-պու» անելով ինչ-վոր բան ասել, բայց վառեկն այդ պահին նրան ամբողջութեամբ կուլ ավելց:

(Սիրաս. «Արծիփն ու վորդը»)

9. Լ Ո Ղ

(Տես § 80) **81.** Արտագրել հոգ ունեցող բառերը, ստացական հոգերը փոխարինել ստացական գերաճումներով:

I. Ես վախկոտ Նազարը մի գիշեր կնկա հետ շնմբն է դուրս գալի: Վոր շնմբն է դուրս գալի՝ տեսնում է ճրքճրքաւ լճա-լուսնյակ գիշեր՝ ասում է.

— Այ կնիկ, ինչ քարվան կտրելու գիշեր ե...: Սիրտս ասում է՝ վեր կաց գնա Հնդատանից յեկող Շահի քարվանը կտրի, բեր տունը լցրու...»:

Կնիկը թե.

— Ձենդ կտրի, տեղդ նստի, քարվան կտրողիս մտիկ արա...»:

Նազարը թե.

— Անդամ կնիկ, ինչո՞ւ չես թող անում, յես գնամ, քարվան կտրեմ, բերեմ տունը լցնեմ: Ել ինչ տղամարդ եմ յես, ել ինչո՞ւ յեմ գդակ ծածկում, վոր դու համարձակվում ես առաջս խոսես:

Վոր շատ կուլում է՝ կնիկը տուն է մտնում, դուռը փակում:

— Հոգեմ եղ վախկոտ գլուխդ, դե հիմի գնա քարվան կտրի»:

Նազարս մնում է դռանը: Վախից լեղապատառ է լինում:

(Հով. Թումանյան, «Բաջ Նազար»)

Ո Ր Ի Յ Ա Կ՝

Ձենդ կտրի—քո ձենը կտրի:

II. Մտքումդ, մտքներումդ, զրբիս մեջ, խոսքդ, ձայնս հնչեց, քաղաքիս տները, տետրակիս թերթերը: Նստարանիդ վրա գրքերդ չկան: Հագեղ վերաբեկու յե: Աչքերդ խփիւր: Լուսամուտս ներդ բաց են:

VI ԴԱՍԱԴԱՆ

1. Բ Ա Յ

(Տե՛ս § 81) 1. Արտագրեւ բայերը:

ՄՈՍԻՆԻ ԴՊՐՈՅԸ

Տնակն, ուր ապրում էր Մոսին, գտնվում էր գյուղի ծայրում: Նա բաղկացած էր մի հատ յերդիկավոր, միադուռն ուղայից և ցածուն, բայց լայնադիր սրահից, վորի առաջ գտնվում էր փոքրիկ բակը, կիսով չափ պարսպած գետաքարերի անշաղախ պատով: Սրահում, այլ և բակի այն մասում, վորի վրա հարեանի աթարի դեղը տարածել էր լայն սովեր, անկարգ ու խառն նստոտած եյին մոտ յերկու տասնյակ տղաներ, վոմանք կտավի փոքրիկ մինդարների կամ հին կարպետի կտորների, վոմանք պատերի տակ ընկած սալաքարերի, իսկ ուրիշներն՝ ուղղակի հողի վրա: Նրանք ձեռքերնին մի-մի դիրք առած կարգում էյին. յերբեմն կամացուկ, յերբեմն մրմուռով, իսկ հաճախ բարձրաձայն, առանց մեկը մյուսին նայելու, վոչից և բակի ու սրահի մեջ բարձրացել էր աղմուկ ու ժխոր:

Տիրացու Մոսին, վոր Կամսարյանին հանդիպած ժամանակ յերևում էր կորաքամակ, ալստեղ, աշակերտների առաջ ճեմում էր ձգված ու բարձրագլուխ: Մինչև անգամ մորթե գզակը, վոր նա ճանապարհին քաշել էր գլխին մինչև ականջները, այժմ վոչ միայն բարձր էր՝ ճակատը յերևալու չափ, այլ և ծուռ էր գրված, վորով նրա դեմքն ստանում էր համարձակ ու ինքնավստահ արտահայտություն: Նա ձեռքին ուներ հասարակ փայտից շինած մի յերկար քանոն, վոր նման էր վորմնադիրի գզդի և վորոշ ժամանակ ալ ու ձախ ճոճելով մոտենում էր մերթ այս, մերթ այն աշակերտին: Յեվ փոխանակ խոսքով դիտողություն անելու, քանոնի ծայրով բռնում էր կամ մեկի կրծքին՝ կամ նալով ուղիղ նստեցնել նրան, կամ մյուսի գլխին՝ վորպեսզի սա

շատ չկորացնե այն, իսկ հաճախ զարկում սրա ու նրա գրքին,
 վորպեսպի ծնկների վրա դնելու փոխարին ձեռքերին առնեն
 (Սուրացան. «Առաքյալը»)

2. ԴԵՐԲԱՅԱԿԱՆ ԶԵՎԵՐ

(Տես. §§ 82, 83, 84, 85) 2. Մտագրել անկասար գերբայով
 գործածված բայերը մի սյունակում, նույն բայի ապառնի
 գերբայը յեկրորդ սյունակում, իսկ անորոգ գերբայը յերրորդ
 սյունակում:

ՅԵՍ ԱՅՆ ԵՄ ՍԻՐՈՒՄ

Ե՛ն, վոր կիսահալ սառուցի տակից
 ժիր վառակներն են հեծն լողում
 Ե՛ն, վոր ձյունների վերջին հալոցքից
 թավիշ աղվամազ կանաչն է շողում,
 Ե՛ն, վոր արևի կենսատու շողքից
 Գարնան առաջին ծաղիկն է ծլում
 Յե՛վ մանուկի պես արթնացած քնից
 Աչքերը ճմլում,
 Յես այն եմ սիրում:

Ե՛ն, վոր նայում ես՝ սարերի լանջին
 Պուտերի խումբն է կարմրին տալիս,
 Լսում ես ջահել արտերի միջին
 Արտուտի ազատ կանչը թնդալիս,
 Յե՛վ այդ հաղթական ցնծալի կանչին
 Տեսնում ես նորեկ ընկեր-թոշուհներ
 Արձագանքում են, տալիս վողջույններ
 Ազատ յեթերում,
 Յես այն եմ սիրում:

Ե՛ն, վոր այդ սրտիդ գոհունակ ժամին
 Տեսնում ես մեկ ել հյուսիսի կողին
 Շողաց մի փայլակ... յեաքից ել խրոխտ
 Հեռու ներդաշնակ մի անուշ վարտա,

Ուր հոգիդ նույնպես թնդում ե, զգում,
 Վոր այդ վորոտից անձրև է գալու՝
 Ողբ մաքրելու ու մեղ բերելու
 Ցանկալի դարուն,
 Հենց այն եմ սիրում:

(Հակ. Հակոբյան)

ՈՐԻՄԱԿ՝

անկասար գերբայ ապառնի գերբայ անորոգ գերբայ

սիրում	սիրելու	սիրել
լողում	լողալու	լողալ
շողում...	շողալու...	շողալ...

(Տես §§ 86, 87) 3. Գրել ընդգծված բայերի վաղակասար յե՛վ
 հարակասար գերբայները:

Նա յեկավ մրրիկի պես, գզգզեց յերկրի զգեստները, մտավ
 քաղաքները, զոռաց, վորոտաց, հետո անցավ-դարձավ խումեց
 ձորերը, խայտցավ բարձրավանդակները, զառեց լեռնաստանի
 հյուղերին, թափ տվեց լեռնցու ալաչուխների թևերը:

Դուրս քափվեցին բներից ստորերկրյա ուժերը՝ վոմանք
 զաբնուրած, վոմանք փոքրված:

Վոմանք ել սուր մտիկ տալով մրրիկին՝ բնազդորեն կռու-
 նեցին նրա հարազատ շունչը և վոգեորված դուրս յեկան հանդես:

Դարերը զարբնեցին լեռների վրա և վեր մտնեցին:

(Դ. Դեմիրճյան. «Ռաշիդ»)

ՈՐԻՄԱԿ՝

վաղակասար գերբայ հարակասար գերբայ

գզգզեց	... գզգզել	գզգզած...
խայտցավ	... խայտցել	խայտցած...
թափվեցին...	թափվել	թափված...

(Տես §§ 82—90) 4. Ս.դուստրում բոված յեղանակով կազմել
բայերի գերբայական բոլոր ձեւերը:

Անորոշ	Անկատար	Ապառնի	Վաղակա- տար	Հարակա- տար	Յենթա- կայական	Հղձական
Խոսել	խոսում	խոսելու	խոսել	խոսած	խոսող	խոսի

Խոսել, բռնել, կտրել, մնալ, գնալ, կարել, գրել, սիրել, փայլել,
չվել, տակալ:

Ծերունին սկսել եք ավելի հանդարտ փայլել: Նրա հնամաշ
տրեխներից ջուրը հոսում եք գուլպաների մեջ, վոսը քրջում:
Խոսակցությունը քաղաքացում եք բաց կուրծքը:

Անցնելով՝ մի առ մի դիտում եյի յերկու կողքի արտերը:

Ձրի հոսանքներն արմատախիլ ելին արել, փել տարել
ցորենի զալար ծիւղերը և հավաքել ակոռների մեջ:

(Վ. Փափաղյան. «Արտը»)

3. ՅԵՂԱՆԱԿԱՍԻՆ ՁԵՎԵՐ

(Տես § 96) 5. Ս.բագրել բայերը յեւ վորոշել նրանց բիւլը յեւ
գեւմբը:

Վ Ե Ր Ա Դ Ա Ր Ձ

Մենության խափար զնգանից կրկին
Յես վերադարձաւ հզոր և հպարտ,
Յեւ ինձ վողջունեց աղմուկը զփարթ
Ու նոր խնդությամբ ալրեց իմ հոգին:

Անխոս տանջանքիս գիշերում անքուն
Իր հուրը վառեց մի պայծառ կարոտ,
Նոր սիրով լեցուն՝ դարձաւ յես ձեզ մոտ,
Յեւ նոր յերգեր են հնչում իմ հոգում:

Յեկա, վոր ալստեղ ձեզ համար ալսոր
Հրեղեն խոսքեր կռեմ և խնդում,
Լսեմ հաղթական մարտի ցնծություն,
Տեսնեմ շարքերը ձեր հզորագոր:

Յեւ լուսարացին, յերբ հոգնած լինեք,
Յերբ քնած լինեք՝ թշնամուց խարված,
Արեւածագի ցնծությամբ արբած՝
Կանչեմ ձեզ, ճշամ՝ յեղբայրներ, յելեք...

(Վ. Տերյան)

Ո Ր Ի Ն Ա Կ՝

վերադարձաւ—յեղակի առաջին դիմք:

(Տես § 96) 6. Ս.բագրել ներկա ժամանակով գործածված
բայերը յեւ վորոշել նրանց բիւլը ու գեւմբը:

Խ Ն Դ Ո Ւ Թ Յ Ո Ւ Ն

Այս փողոցում, ճամբի վրա,
Կիսամութին թե լույսին,
Աշխատում են հալը ու տղա
Ամբողջ ուրը միասին:

Ալեկը խոհերի հետ
Շարում ե քարը քարի,
Վորդին, ջահել ճարտարապետ,
Ավարտել ե այս տարի:

— Հայրիկ, պատը թեք ե գնում,
Նայիր, գիծը ուր մնաց.
Հայրիկ, ալմզ, յես ենք մնում,
Տես, արեւ թեքվեց ցած:

Ձվարթանում ե ծերունին,
Խինդ և վառվում իր հոգում,
— Ճարտարապետ վորդի ունեմ,
Մատաղ լինեմ ջինջ հոգուն...

— Հայրիկ, սիրտս չի համբերում,
Ուժ տուր, թափ տուր քո ձեռքին,
Յես առաջին քարն եմ գնում
Սոցիալիզմի մեծ շինքին...

Յեկ ամեն որ, ճամբի վրա,
Կիսամութին թե լույսին
Աշխատում են հայր ու տղա
Ամբողջ ուրը միասին:

(Ք. Սարյան)

Ուրիցա կ'

Աշխատում են—հոգնակի յերրորդ դեմք:

(Տես §§ 90—96) 7. Սրտագրել անցյալ անկասարով գործածված բայերը յեկ ցույց տալ լուրտաճանչուրի դեմքը յեկ բիվը:

I. Չնայելով վոր խճուղին սարի լանջովն եր բարձրանում, այսուամենայնիվ, ծառերը հովանավորում եյին նրան: Մեծ մասամբ նա անցնում եր բնական ծառուղիների միջով, վորոնց, յերբեմն, փոխարինում եյին նաև ժայռերի շարքեր: Իսկ դրանց, յուր հերթում, հովանավորում եյին զարձալ հինավուրց ծառեր, վորոնք բուսած լինելով ժայռերի վերևում, այդանդից իրենց սաղարթախիտ վոստերը ձգում, տարածում եյին ճանապարհի վրա, վորը՝ հաճախ անցնում եր և սիզավետ բարձունքներով, ուսկից տեսարանները բացվում եյին ավելի շքեղ ու ընդարձակ: Այսպիսի դիրքերից յերևում եյին Մեջլան լեռան անտառապատ լանջերը և նրա մերկ, ծառազուրկ կատարը, վոր, սակայն, պատած եր բաց կանաչ թավիշով: Նրան հետևում եյին ուրիշ շատ լեռներ, վորոնք գագաթների բարձրութեամբ մեկը մյուսին գերազանցելով՝ հորիզոնը դալձնում եյին լսեմ ու փառահեղ:

(Մուրացան. «Առաքյալը»)

Ուրիցա կ'

բարձրանում եր—յեզակի յերրորդ դեմք...

II. ԸՄԲՈՍՏԻ ՄԱՀԸ

Անտառը հուզված եր, հուզված մեծապես:

Խուռ, դայրագորն մի շշուկ դրավել եր նրան:

Հսկա կաղնին՝ ըր բուռն շարժումով կռանում եյին դեպի հաղինները, թեղին ու լորին վրդովված՝ շշնջում եյին: Թփերն անդամ, անձողի բաղնիքներով գալարված, վոտները ճահճի մեջ, դաղձ հողի վրա պառկած՝ անհանգիստ եյին... Անտառն ամբողջ

հուզված եր: Անսովոր մի դեպք եր տեղի ունենում այդ բազմադարյան ճահճային աշխարհում, ուր ծառերը մինչև այդ աճում եյին մեռնում, գիշութեան մեջ բորբոսնում, պարագիծներով լցվում, բաղնիքներով կաշկանգվում, և ուր բոլորը զոհ եյին, վոչնչի չեյին ձգտում:

Բայց ահա մի որ ծառերից մի քանիսը պատռել եյին ամեն պատուառի, անցել ամեն ճահճ, և արմատները, փոխանակ, ըստ վաղեմի ավանդութեան, ձորն ի վար իջնելու, սկսել եյին լեռն ի վեր պարզել: Այդ անսովոր եր, խիստ անբնական, և ամբողջ անտառն իզուր չեր հուզվել:

(Վ. Փափազյան)

8. Սրտագրել յեկ ցերկա ժամանակով գործածված բայերը փոխել անցյալ անկասարի:

Մի խումբ յերեխաներ սովորել եյինք կրծել ու պոկել ծերուկի կարթերի վրայից կեռերը: Պապիկը խուլ եր, քարի պես մունջ... հավաքվում եյինք գետափ, պահվում թփերի մեջ: Մեզանից մեկն ու մեկն իջնում և ջուրը, կամաց առաջ լողում, մոտենում ծայրի կարթին, ատամներով կծու, կտրում և կեռն ու հետ լողում, թփերի մեջ պահվում: Պապը քաշում և կարթն ու զարմանում. «Ելի կրծել են անպիտանները»: Ու հայհոյում և ազան ձկներին: Իսկ ձեռք բերած կեռերը փոխում ենք, ծախում, իրար պահ տալիս: Յես մի քանի կեռեր եյի ճարել, ուղում եյի ելի մեկը ձեռք բերել: Հենց վոր պապիկը կարթը ջուրը դցեց՝ մոտեցա, բռնեցի թելն ու կարթը բերանս առա, մեկ ել պապը չքաշի՝ կարթը թափով: Թեղը ձգվեց ձեռքումս ու կեռը խրվեց վերևի շրթունքիս մեջ: Յես գոռալ սկսեցի, ու ջուրը բերանս և լցվում: Պապը քաշում և կարթը, ուղում և ձուկը դուրս հանել: Սարսափելի ցավից ձուժվում եմ, վոտներս թափահարում: Ել չհամբերեցի, դուրս յեկա ջրից ու սկսեցի դոռալ: Պապը վախեցավ, շշմեց, կարթը ձեռքից ցած ընկավ: Վախից ատամներն իրար և խփում: Ախր լինչպես չվախենար, ուզում եր ձուկ հանել, դուրս յեկավ մի տղա: Մեկ ել թողեց ու փախավ, վազում և, արեխները վոտներից ընկնում են, ինքը գետ փախչում և:

(Շուխով. «Հերկած խոպան»)

9. Մրտագրել յեվ անցյալ անկասար ժամանակով գործածված
բայերը փոխել ներկայի:

ՀՈՒՆՎԱՐԻ ԻՆՆԸ

Ամբոխը հանդարտ առաջ եր հոսում՝ ինչպես ովկիանոսի
մի մռայլ ալիք, վոր շարժվում ե հենց նոր բարձրացած աշնա-
նային փոթորկի առաջին հունչից: Մարդկանց դժգոհյն դեմքերը
նմանում եյին ալիքների պղտոր-մռայլ կատարներին: Նրանց
աչքերը փայլում եյին տենդորեն, բայց նայում եյին իրար
այնպես, վոր կարծես չեյին հավատում, թե այն, ինչ վոր պիտի
անեն, աջողություն կունենան, ու վարմանում եյին, թե այդ
ինչքան մարդ ե հավաքվել:

Ճառախոսների խոսքերը թրթռում եյին ոգի մեջ ամբոխի
գլխին, վորպես փոքրիկ, գորշ թռչուններ: Ճառերի մեջ հնչում
ե մի ցանկություն՝ գտնել մի բարի, կարող ձեռք, վոր ընդու-
նակ լինի միանգամից կանգնեցնել ներկա ծանր կյանքի ըն-
թացքը և մի ավելի լայն ու սղատ ճանապարհ բանալ նրա
համար:

(Մ. Գրեկե)

(Տես § 96) 10. Մրտագրել վաղակասար ժամանակով գործած-
ված բայերը յեվ վորոշել նրանց բիվն ու գեմբը:

- I. Յեվ կուչ ե յեկել թշվառ գյուղացին
Չաթնանց դարավոր ընկուզենու տակ՝
Աչքերը հառած ավելցուկ հացին,
Իր վողորմելի բախտին անգիտակ.
Ու, յերբ վոր Չաթնանց վողորմած Խաթունը
Նրա քրտինքով լցված ամբարից
Նրան, աջ ձեռքով, ձախ ձեռքից թափուն,
Տվել ե մի բուռ բորբոսնած գարի,—
Վերցրել ե նա ու հազար բերան
Որհնել ե Չաթնանց հարստությունը,
Ու վողջ գավառում տարածվի արագ,
Զրնգացիլ ե Չաթնանց անունը:

Իսկ Չաթնանց Սանթրոսն որհնված բահով
Ճեղքել ե գլուխն աղքատ Ռուշանի,
Հափշտակել ե ընտիր սեահողն
Ու սովի մատնել մի տուն ընտանիք:
Մեռել ե Ռուշանն եզ վերքից հետո
Ու մահն ե յեկել Սանթրոսն անպատիժ:

(Ն. Զարյան)

Ո Ր Ի Ն Ա Կ

Վաղակասար

յեկել ե—յեղակի յերրորդ դեմք

- II. — «Ավագ-վորսկանի անունն ե մենակ
Սարերին հայտնի ամեն մի մարդու.
Ավագ-վորսկանի գոչյունն ե մենակ
Լալվարի գոռոզ վորոտից ազդու:
Մանուկ որերից նա վորը մնալով՝
Ապրել ե ինչպես սե ամպը սարին.
Որոր ե յերգել քամին սուլելով,
Յեվ նա ննջել ե մամռոտած ժայռին.
Մթին ձորերի ահավոր կիրճում
Միբել ե թանձր վառողի ամպեր.
Ուր փայլակ-կայծակ մահ են շառաչում,
Գրկել ե կայտառ սլաք ու շանթեր.
Ընկերն ե յեղել մի հին հրացան,
Իսկ անուշ յերգը՝ գնդակի բզոց...»

(Վ. Միլաքյան, «Լալվարի վորսը»)

11. Մրտագրել ընդգծված բայերը յեվ վորոշել նրանց
ժամանակը, բիվը յեվ գեմբը:

Անկողնի վրա մեկնվել եր գունատ և նիհար Թեոսը՝ խամ-
րած աչքերով: Կիսն արտասովալի՝ կծկվել-նստել եր կողքին.
յերեխաները վերահաս ցրտից, մերկությունից և վշտից քաբ
կարած՝ մեզ եյին նայում անկյուններից:

Ու յերբ խնամում եյիմք թշվառին, պատմեց նա իր սարսափելի պատմութիւնը:

Ելել եյիմ ձեռքից հողը: Թողել եյիմ, վոր մաքրեր, հերկեր, անպետք հողն իր քրտինքով փափկացնէր, համառ կամքով բերրիութեան հասցնէր: Յեզ ապա հանկարծ մի որ վճիռ եյիմ ցվել, անտառի պահապաններին ուղարկել, վորոնք ծեծել եյիմ նրան և հողիցը դուրս օտքսել:

Հողի աշխատավորը կտրծել եք, թե քրտինքն ու աշխատութիւնը նույնքան արժեք ունեյին հողի արդիւնքն օտանալու համար, վորքան բռնի ուժը: Սակայն նրան շատ ազդու կերպով հասկացրել եյիմ, վոր դեռ չեմ յեկել այդ որերը, և վոր հողի տերը նա յե, ով ուժ ունի, ով ունի կոպիտ ու գաղա-նային բռնեցը:

(Վ. Փափազյան. «Հողի աշխատավորը»)

Ո Ր Ի Մ Ա Կ՝

Նստել եր—վաղակատար անցյալ,

յեզակի, յերբորդ դեմք

(Տես § 96) 12. Արագրել յեզ բնգգծել հարակաջար ժամանակով գործածված բայերը:

Մահամերձի մահակալը զրկած եր պատի տակ, լուսամտի առջև: Մի կողմում կանգնած եր մեռնողի կիներն աղկա հետ, մյուս կողմում՝ վորդիները: Ինքը մահամերձը նստած եր անկողնու մեջ, հենված փափուկ բարձերին, ծնկները մետաքսե վերմակով ծածկած, ուսերն ու կուրծքը կիսով չափ մերկ, գլուխն անզոր վար թեքած: Բժիշկը նորից նրա կաշվի տակ մեջքի կողմից սրակում եր ինչ-վոր սթափեցուցիչ հեղուկ: Անհրաժեշտ եր մի քանի բոլբոս ևս պահպանել կյանքը հյուծված ու քայքայված անոթի մեջ:

(Շիրվանզադե. «Քառս»)

(Տես § 97) 13. Վորո՞ւնք բնգգծված բայերի ժամանակը, գեմքը, բիվը յեզ խոնարհումը:

ՅԵՐԿՈՒ ԸՆԿՆԵՐՆԵՐ

Յերկու ընկերներ իրիկնապահին հրացան առած՝ անտառ գնացին,

վոր մեկ բան վորսան,

շուտով յետ դառնան:

Հանկարծ անտառից մի արջ դուրս պրծավ ու կատաղութեամբ նրանց վրա վազեց. մեկն շտապելով ծառը բարձրացավ, մյուսն անձարացած՝ գետնի վրա պառկեց,

շունչն իրեն փռեց

ու անշարժ մնաց,

վոր արջը կարծե,

թե նա մեռած ե:

Արջը մոռալով՝ մոտեցավ նրան,

ականջը կամաց գրավ բերնի վրան,

ականջ դրեց,

հոտ փռեց,

վերջապես նրան մեռած կարծեղով,

հեռացավ գնաց՝ դունչը լիզելով:

Փախած ընկերը ծառիցն իջավ ցած,

ընկերին հարցրեց, թե արջն ինչ ասաց:

— Արջն ինձ պատվիրեց, վոր յետ

մյուս անգամ

քես պես մարդու հետ վորսի չգնամ,

վոր մեզ մի վտանգ-բան պատահելիս՝

մենակ չթողնես ու ինքդ փախչես:

(Ղ. Վաղյան)

Ո Ր Ի Մ Ա Կ՝

գնացին—անցյալ կատարյալ, հողնակի,

յերբորդ դեմք, ա խոնարհման.

(Տես § 97) 14. Արագրել անցյալ կատարյալ ժամանակով գործածված բայերը յեզ վորո՞ւնք նրանց գեմքն ու բիվը:

ԼՈՒՍԱԲԱՍԻՆ

Նորից յեկա այցելութեան

Գործարանի պարիսպներին,

Յերկաթակուռ այն շենքերին,

Վորոնք մի որ

Շունչ տվեցին իմ յերգերին:

Ահա մտա նրա շիւքով—
Ինձ վողջուհեց արթուն սուլիչ,
Մեքենաներն ուրախացած
Ու խենթացած՝
Արձակեցին յերկաթե ճիւղ:

Իրար անցան ճախարակներ,
Ժիր փոկերն ու պտուտակներ,
Շոգեմուրճը հպարտ թնդաց
Ու վորոտաց՝
— Դեռ չեմ հոգնել, դեռ չեմ հոգնել:

Նրան խմբով ձայնակցեցին
Չարաճճի հաղար մուրճեր.
Ծլվլալով զրնգացին,
Կրկնացին՝
Վորպես ուրախ դեղձանիկներ:

Յեւ այս ժխոր—համերգի մեջ
Մեծ քուրաչից ժայթքեց վոստնում.
Այդ անհանգիստ կայծն եր անշեջ—
Առավոտյան՝
Նոր կյանքի յերգն եր պատրաստում:

(Հ. Հակոբյան)

15. Մահագրեւ ընդգծված բայերը յեւ կազմել նրանց անցյալ
կատարյալ ժամանակի առաջին դեմքը:

ՋՐԱՆՅՔԻ ԲԱՅՈՒՄԸ

Յնծում ե հովիտը:
Այսոր հաղթության տոն ե:
Վոսկեձորի բոլոր դյուղերից, քաղաքից, ամեն կողմից եղե-
րով, ձիերով, ջորիներով գալիս են ու գալիս:
Բոլորն շտապում են դեպի Թոմայի ձորը:
Ամեն մեկն աշխատում ե մոտ կանգնել զրոշակներով

զարդարված պատվանդանին, վորի վրա ծաղիկների մեջ դրված
ե լենինի կիսանդրին: Զլում ե զուռնան, դմբում ե թմբուկը ե
առձագանձում ե ձորը:

Մի տեղ յայլի յնն բռնել, մի ուրիշ տեղ օրջապատել են
գոտեմարտողներին, չոմանք ոջախ են արել. ծուխը բարձրա-
նում ե, կաթսաների մեջ խլխլթում ե խաշլաման:

Սա հաղթության տոն ե:

Հաղթական կամարը զարդարված ե ծաղիկներով ու դալար
ճյուղերով:

Ողբ քնդում ե հարյուրավոր մարդկանց գոռում-գոչումով:
Տարիներով չոր ու ցամաք ձորն այսոր պետք ե հեղեղվի ե ցա-
ծումն ընկած հսկայական, ճաքճաքած հողը պիտի ծծի կենսա-
տու հեղուկը:

Հանկարծ հեռվում լավեց մի խուլ աղմուկ: Զորի գլխին
յերեւացին մի քանի հոգի: Նրանք ձորն ելին իջնում, ե նրանց
առաջանալու հետ միասին ուժեղանում եյին ուրախության ա-
ղաղակները: Ահա ե բանվորները միացան իջնող խմբին. ելի
միացան, ու խուռն բաղմությունը ձեռների վրա բերեց ճար-
տարապետ Ղաճբարյանին ու վարպետ Ոհանին: Ներքեում իրար
անցան. ծովի պես որորկեց ամբոխը ե զբոհ ավեց դեպի ձորը:
Թնւացին շրջակա լեռները:

(Մ. Մանվելյան)

Ո Ր Ի Ն Ա Կ՝

Շտապում են—շտապեցի:

(Տես § 99) 17. Մահագրեւ յեւ ընդգծել հրամայական յեղա-
նակով գործածված բայերը:

Արի, պոետ, բարձր պոետ,
Յերգդ հյուսիս մեր ցավից,
Ընկերացի մեր սրտի հետ—
Թեթևանա՛նք հոգսերից:

Յերգի՛ր դու մեզ բուռն ցայտամար
Սրտի բողոքն անմեղի,
Նշավակի՛ր անդուստ ցատամար
Բռնությունը ուժեղի:

(Հ. Հակոբյան)

(Յեւ §§ 99—100) 18. Սրտագրել երամայական յեվ ըզնական
յեղանակի բայերը, վորոհել ժամանակը, գեմբը յեվ բիվը:

ՅԵ՛կ, ԳԱՐՆԱՆ ԱՆՁՐԵՎ,

Յեկ, գարնան անձրեւ, թափվիր հորդառատ
ճրտացած յերկրի սառ կըրծքի վըրա.

Թո՛ղ նորից յերկիրն շուռնչ քաշե ազատ,

Թո՛ղ նըրա կրծքին ջերմ կյանքը յեռա:

Յերկար նա տանջվեց դառնաշուռնչ ձմռան
ճուրտ կապանքներում քեզ սպասելով.

Նա շմա համբերեց... կենսատու գարնան

Գաղցը կարո՛ւր ջերմ փայփայելով:

Թափվիր, ա՛յ անձրեւ, բնչպես մարգարիտ,

Ինչպես յերկնառաք ցողը կենսաբեր,

Վոռոզվիր դաշտեր, անտառ ու հովիտ,

Կանաչով պատիր լեռներ ու ձորեր:

Թո՛ղ հորդանալով աղբյուր ու գետակ

Սառցե շղթաներ անա՛խ խորտակեն,

Դուրս գան ափերից, փազեն համարձակ,

Ազատ խոխոջան, ազատ հարկաչեն:

Յեկ, գարնան անձրեւ, թափվիր հորդառատ

ճրտացած յերկրի սառ կըրծքի վրա.

Թո՛ղ նորից յերկիրն շուռնչ քաշե ազատ,

Թո՛ղ նըրա կըրծքին ջերմ կյանքը յեռա:

(Ա. Մատուրյան)

Ո Ր Ի Ն Ա Կ՝

ըզնական յեղանակ

քաշե—ապառնի, յեղակի, յերրորդ դեմք

19. Սրտագրել բայերը յեվ կազմել նրանց ըզնական յեղանակի
անցյալ ապառնի ժամանակի հոգնակի յեկրորդ գեմբը:

ՎՈՉԽԱՐԻ ԿԻԹԸ

Արեւ չեւած՝ սարվորն արթնացավ,
Նորից ձորերում աղմուկ բարձրացավ:
Նորից սայլի տակ ճռռում է ճամպան,
Փոփոռում հարսի քողն ու դաթիպան:

Դալար յուրդերը ամպերի տակին
Աչքերը ձգած քոչվորի ճամպին՝
Ժպտալով հակինթ ցողերով առատ,
Կանչում են կարծես բույրով անարատ:
... Կեսոր է արդեն. կանաչ Լավարից
Իջնում է հանգիստ վոչխարը կթի.
Կթվելով մաս-մաս, անցնում է բերից,
Հավում է անուշ փշշոցը կաթի:
... Վերջացավ արդեն վոչխարի կիթը,
Կաթսաներ տարան թարմ կաթով լիքը.
Մեկն էլ գդակը շարժելով ողում,
Դեռ գառնաբաժին «Եկե, հե՛յ» է կանչում.
Յերկար չանցնելով՝ սարի գագաթին
Գառների կայտառ հոտը յերևաց,
Խառնվելով նրանք մայրերի հոտին՝
Բերկրանքի հույզով մայում են ցրված.
Կանչում են, բայում գառնն ու մաքին,
Անուշ ձայներով փնտռում են միմյանց.
Վճրը գտնելով իրա գառնուկին,
Ծծել է տալիս, փայլելով սրտանց.
Վորը խաղում է մոր հետ կուշտ փորով,
Վորն էլ մնում է տխուր մայելով:

(Վ. Միրաքյան)

Ո Ր Ի Ն Ա Կ՝

արթնացավ—արթնանալիք

իջնում է—իջնելիք

20. Սրտագրել բայերը յեվ կազմել նրանց ըզնական յեղանակի
անցյալ ապառնի հոգնակի յեկրորդ գեմբը:

ԹՇՆԱՄԻՆԵՐԸ

Կռվել վերջացավ: Դաշտում ընկած էյին սպանվածների
կույտեր, մարդկանց և ձիերի դիակներ: Այդ կույտերի միջից
լսվում էյին վերավորների հառաչանքները:

Մի չորադամ առվի յեղերքին պառկած էյին յերկու դին-
վոր, յերկուսն ել ծանր վիրավոր:

Նրանց զգեստները տարբեր էյին Մի քանի ժամ առաջ
դեռ կատաղի թշնամիներ էյին:

Այժմ լուռ նայում էյին իրար և ուզում էյին խոսել: Բայց
իրար լեզու չէին հասկանում: Հանկարծ ավելի յերիտասարդը
սողճաող մոտեցավ «Թշնամուն» և մեկնեց նրան իր ջրի սրվակը:
Հետո ել աշխատում եր թաշկինակով կտրել նրա վերքից հոսող
արյունը: Բայց վոչինչ գուրս չեկավ, միայն ինքն ավելի թու-
լացավ, պառկեց, քուն մտավ:

Վրա հասավ պարզկա գիշերը: Յուրտ քամին փչում եր հե-
ռավոր լեռներ/ց:

Կես գիշերին տարիքավոր դինվորը կրկին մի փորձ արավ
նստելու, բայց իզուր, արդեն բոլորովին արյունաքամ եր յեղե:

Աչքը գցեց իր հարևանի վրա: Յերիտասարդ դինվորը քնած
եր և կուշ եր յեկել գիշերվա կտրող ցրտից:

— Պիտի սառչի,— անցավ հասակավորի մտքով.— անպատ-
ճառ պիտի սառչի խեղճը. ինչքան ել յերիտասարդ ե:

Յերբ արշալույսի դեմ վիրավորներին հավաքող խումբը
մոտեցավ նրանց, յերիտասարդը զարթնեց, ուղեց բարձրանալ
ու զարմացավ. վոր իր վրա մի վերարկու կար գցած:

Նայեց շուրջ, նայեց հարևանին: Հարևանը մեռած եր և
պառկած առանց վերարկվի. նրա վերարկուն եր իր վրա:

(Վ. Գաբրիել)

Ո Ր Ի Մ Ա Կ՝

վերջացավ—վերջանային
ընկած էյին—ընկնէյին

(Տես § 100) 21. Մտագրել յեվ բնագծել պայմանական
յեղանակով գործածված բայերը:

Յեվ ծեղը ինձ համբուրելով ձեն կտա.
Կուրծքս լիքը թարմ բուրմունքով կթնդա.
Ու կարկաչուն աղբյուրների ցողերով
Կլլվացվիմ և կճախրեմ նոր ճամբով:

Կերթամ հեռու անապատներ ու ծովեր,
Կթափառեմ անհայտ վայրեր, աշխարհներ,
Ուրիշ ազգեր, ուրիշ սրտեր տեսնելու,
Յեվ ամենը հասկանալու, յերգելու:

Յեվ բնության հրաշքները կտեսնեմ,
Նրա լեզուն, հաղար տեսակ, կլսեմ.
Ուրիշ յերկինք, ուրիշ աստղեր գրկելու,
Յեվ ամենը խորն զգալու, յերգելու...

(Ավ. Իս. «Նորից յեկան դարնան անուշ որերը»)

22. Վորո՞ւն ել բայերի յեղանակը, գեմբը, քիվը յեվ ժամանակը:

«Ազատ լեռների ազատ զավակներ,
Մենք քեզ բերել ենք անթիվ գոհարներ.
Յերկնքի դստեր— վարդի լեռնասուն
Կցողենք կուրծքիդ անուշհոտութուն:

«Մենք յերանավետ քնքուշ նվազով
Կրկոչենք խորքից ձկներն յերամով
Յեվ վոսկեգոծված գարնան արեից
Քեզ մեր զվարթ պարին կանենք խնդակից,

«Յեվ քո աղանջին միշտ սիրո յերգեր
Մենք արշալույսից կասենք մինչ աստղեր,
Յեվ քեզ կըփարենք և քո ծեր կուրծքին
Մենք հանգչել կըտանք մեր քաղցր կրքին...»:

(Հ. Հովանիսյան, «Ժայռը»)

(Տես §§ 95—101) 23. Վորո՞ւն ել բայերի յեղանակը, ժամանակը,
քիվը յեվ գեմբը:

Ակորը քնած եր անհանդիստ, հաճախ դեն եր ձգում վեր-
մակը, ինչ-վոր անկապ բառեր ասում. Մարգոն շարունակ նըս-
տած եր նրա դլխավերեք. սրտի մորմոքով նա լսում եր Ակորի
դառանցանքն ու մռայլ մտքերի մեջ ընկնում. նրա ծանրանա-
լու հետ ինքն ել եր ծանրանում:

Ակորն այրվում եր տենդից: Նրան թվում եր, թե մահճա-
կալի տակից վառում են իրեն, հետո իբր վառվում ե տունը,
ինքը դուրս թռչում, ընկնում դաշտերը, սարերը... Անցնում ե
կանաչներով, սառնորակ աղբյուրների մոտով, բայց հենց մո-
տենում ե, վոր խմի, ծաբավը հագեցնի, ինչ-վոր զինված մար-
դիկ հարձակվում են ու չեն թողնում...

Նա առաջ ե գնում, հասնում ե ձորակին: Նայում ե ձորին
ու զարմանում. դիմացը բարձրացել ե մի հսկա արձան: Արձան
ե կարծես, բայց միևնույն ժամանակ ե կենդանի մարդ,—Լենինն
ե իր առաջ, լույսով վողողված: Նա խորաթափանց աչք ե ածում
չորս կողմը:

(Արազի. «Լուսերը»)

Ո Ր Ի Ն Ա Կ՝

քնած եր . . . սահմանական յեղանակ, անցյալ հարա-
կատար, յեզակի թիվ, յերրորդ դեմք:
խմի ըղձական յեղանակ, ապառնի, յեզակի
թիվ, յերրորդ դեմք:

(Տես § 103) 24. Մտագրել ժխտական բնույթով գործածված
բայերը յեվ վորո՞ւն են նրանց յեղանակը, ժամանակը,
գեմքը յեվ թիվը:

— Վալողիա,—դիմում ե ընկերներից մեկը,—միթե չես
հասկանում, վոր սրանք մի պատճառ են փնտռում, վորպեսզի
գնդակահարեն բոլորիս: Մենք չպետք ե նոր գոհեր տանք. չե՞
վոր մեր ընկերները շուտով կմտնեն քաղաք...

— Չեմ կարող համբերել, հասկանում ես, չեմ կարող,—
ասում ե Վալողիան, բռնեցքները ցնցելով, ապա հենվելով պա-
տին, յերկու ձեռքով սեղմում ե գլուխը:

Գունը փախչում ե բոլորի աչքերից. հուզված ջրերը յեր-
կար ժամանակ չեն հանգստանում: Բայց գալիս ե պահապանը
ու պահանջում, վոր գնան իրենց տեղերը:

Նորից պառկում են, ու ցած ձայնով խոսում իրար հետ,
ծխելով հասարակ, կոշտ թուխում: Խոսում են իրենց ընկերների
մասին, նրանց վերջին խոսքերի մասին...

— Միտք բարով, ընկերներ, մենք ել չենք դառնալու...

Վաղ առավոտից բանտի դուռը բացվում ե ու ել չի կողպ-
վում: Պահապանը ներս ե մտնում ու բարեկամ քծնելով. նրա
դաժան, դորշ դեմքին այնքան ե սաղում ժպիտը, վորքան աղա-
սուլթյունը՝ բանտին:

— Յեթե ուզում եք, կարող եք դուրս գնալ...—առաջար-
կում ե նա:

Բայց վոչ վոք դուրս չի գնում, զգուշանալով պրովոկա-
ցիայից, վորպեսզի փախչողների տեղ չդնեն ու գնդակահարեն:

(Արազի. «Խորհրդային առավոտը»)

25. Կազմել տված բայերի ժխտական բնույթի խոնարհման
համապատասխան ձեվերը յեվ ցույց տալ յեղանակը,
ժամանակը, գեմքը յեվ թիվը:

Գնում ե, կարգաց, մոտենալու յի, կտրել ե, պատմում եր,
քնած ե, տեսնես, լինելիք, մնար, կասեմ, պիտի խոսի, լսի,
վազեցիք, կբերեմ, կդառնաք, կհասնեն, կբռնեն, մնացել եր,
պառկել ե, ժպտում եր, մոտենալիք:

Ո Ր Ի Ն Ա Կ՝

գրական բնույթի

խոնարհում

գնում ե

ժխտական բնույթի

խոնարհում

չի գնում—սահմ. յեղանակ, ներկա,
յերրորդ դեմք, յեզակի թիվ:

4. Ս Ե Ռ

(Տես §§ 96—104) 26. Մտագրել բայերը յեվ վորո՞ւն են նրանց
սեռը, յեղանակը, ժամանակը, խոնարհման բնույթը:

Համբոն քաղաքում Գիքորին ծառա տվավ բազազ Արտեմի
տանը: Պայմանն են եր, վոր Գիքորը պետք ե տունը մաքրեր,
ամանները լվանար, վորոնամանները սրբեր, դուքանը բաժին
տաներ ու ես տեսակ մանր ծառայություններ, մինչև մի տարի:
Մի տարուց յետը բազազը նրան պետք ե տաներ դուքան,

շիններ դուքնի «աշկերտ», ու եսպես Գիքորը պետք է բարձրանար:

— Հինգ տարի դեռ փող չեմ տալ,—ասավ բազազը պայմանը կապելիս:—Թե դրուստը կուզես, դեռ դու պիտի տաս, վորքու վորդին բան է սովորելու: Ախր իսկի բան չգիտի...:

— Վորտեղից գիտենա, խաղեյին ջան, — պատասխանեց Համբոն,—վոր գիտենար, ել ռւր կըբերեյի: յես ել բերել եմ, վոր բան սովորի...:

— Կըսովորի, ամեն բան կըսովորի: Ենպես սովորի վճր...: Ձեր կողմերից են Նիկոլն ինչ է, վոր իրեն համար դուքան ունի բաց արած, նա ել ինչ մոտ է մարդ դառել: Ամա վերջում մի ջուխտ չայի դդալ ու մի քանի բան գողացավ...:

(Հ. Թումանյան. «Գիքորը»)

Ո Ր Ի Յ Ո Ա Կ՝

պետք է մաքրեր.—ներգործ. սեռի, հարկադր. յեղանակ, անցյալ ապառնի, յեզակի, յերրորդ դեմք, դրական բնույթի խոնարհում:

27. վորո՞ւսեւ բայերի սեռը, յեզանակը, ժամանակը, Բիվը յեվ գեմբը:

I. Այժմ անցավ գործադուլների խնդրին: Ըստ եյուլթյաղ նա դեմ էր գործադուլներին: Այդ շատ դանդաղ միջոց է և ավելի ևս սաստկացնում է բանվորների տանջանքները: Բայց վորովհետև պայքարի լավագույն միջոցը չկա, պետք է գործադուլ անել, յերբ այդ անխուսափելի յէ. գործադուլներն, ախուսամենայնիվ, խիստ ֆնասում են կապիտալիստներին: Այս դեպքում, նրա առեւելով, Խնտերնացիոնալը մի կատարյալ փրկություն է հանդիսանում գործադուլավորների համար: Նա որինակներ բերեց: Փարիզում բրոնզադործների գործադուլի ժամանակ գործատերերը մի անգամից զիջեցին ամեն բանում, հենց վոր իմացան, թե Խնտերնացիոնալն իր ոգնությունն է ուղարկում: Լոնդոնում վերադարձնելով գործատերերի ապապրած բանվորներին: Հենց վոր բանվորները մտնում են Միջազգային Միության մեջ, գործատերերին սարսափ է բռնում. նրանք գիտեն, վոր այժմ իրենց

աշխատավորները կաղմում են աշխատավորական այն մեծ բանակի մի մասը, ուր ամենքն ել պատրաստ են ավելի շուտ դոնվել իրար համար, քան ստրուկ ֆնալ կապիտալին:

(Եմիլ Զոլա. «Խնտերնացիոնալը բանվորների մեջ»)

Ո Ր Ի Յ Ո Ա Կ՝

Անցավ—չեզոք սեռի, սահմանական յեղանակի անց. կատարյալ, յեզակի, յերրորդ դեմք

II. ԱՐԾԻՎՆ ՈՒ ԿԱՂՆԻՆ

Յեղավ՝ մի անգամ անտառի միջին Արծիֆն ու Կաղնին եսպես վիճեցին, Թե վճրն իրենցից շատ տարի կապրի, Վճրն է դիմացկուն ու պինդ ավելի: Արծիֆն ասավ՝ յես, Կաղնին ել թե՛ յես: Յերկուսն ել համառ ու հըպարտ եսպես՝ Մեծ-մեծ պարծեցան, սաստիկ վիճեցին, Վերջը ես տեսակ պայման կապեցին: Ժամանակ դրին հինգ հարյուր տարի Արքան հավքերի, արքան անտառի, Վոր թե վորոշած են որին հասնեն, Են որը մին ել գտն, իրար տեսնեն:

III.

Ու արծիֆն իսկույն Կաղնուց հեռացավ, Հըզոր թևերը շարժեց, վերացավ Դեպի ամպերը, դեպի ժայռերը, Ուր անց է կացնում իր լավ որերը: Կաղնին ել փռեց ճյուղերն արմատի, Ու ենպես հուժկու կանգնեց անտառում, Վոր վայր չընկնի ել հինգ հարյուր տարում: Դարե՞ր անց կացան: Յեվ ահա մի որ Արծիվը յեկավ ծերացած, անզոր, Ծըվոցը կտրած, տրկար, հեալով, Թույլ-թույլ թևերը հաղիվ քարշ տալով Տեղ հասավ մի կերպ, նայեց դեռ ու դեն, Տեսավ, վոր Կաղնին ընկել է արդեն.

Ճյուղերը թեև դեռ թարմ ուկանաչ,
 Ընկել եր ահեղ փոթորկի առաջ:
 — Հեյ, կանչեց, գոռոզ, պարծենկոտ կաղնի,
 Դե լավ ճանաչիր ինձ ու քեզ հիմի.
 Հինգ հարյուր տարուց մի ժամ ել դեռ կա
 Ընկել ես աբդեն, անկոտրուկ հըսկա:
 — Հինգ հարյուր տարի ապրել եմ կանգնած,
 Եզքան ել կապրեմ դեռ եսպես թիքկնած,
 Մինչև լրանս մի հազար տարին.
 Պատասխան տրվավ ընկած վիթխարին:
 (Հով. Թումանյան)

(Տես § 105) 28. ԳՐԵԼ ԲԱՅԵՐԻ աճյուռն գերբայը յեվ վՈՐՈՇԵԼ
 ԵՐԱՆԵ ԿԱԳՄՈՒՅՈՒՆԸ (պա՞րզ եմ, քե՞ ածանցավոր):

Գիքորը կծկվեց վերմակի մեջ, գլուխը կոխեց տակը, ապա
 արավ:

«Վուսնյակ գիշեր, բոլորովին քուն չունեմ:
 Ինձ տեսնողը կարծում ե, թե տուն չունեմ, վա՛յ, տուն
 չունեմ»... — Իր յերգը յերգելով Վասոն հաց եր ուտում: Գիքորը
 վերմակի տակից յերբեմն զգուշ ծիկբակում, թաքուն նայում
 եր նրան, կրկին աչքերը ծածկում: Նա եր ուրը հաց չեր գրել
 բերանը, ծեծվել ու լաց եր յեղել, այժմ ել քաղցած պառկեց,
 ու քունը չեր տանում:

— Հը՞, վա՛ց ա, սոված քունդ չի՞ տանում հա՛, եզպես... —
 նկատեց արածճի Վասոն ու մի կտոր հաց ու պանիր տվավ
 Գիքորին: — Դե առ, տեղի տակին թաքուն կեր, խաղեյինը չի՞
 մանա:

Գիքորը հափշտակեց հաց ու պանիրը, գլուխը կոխեց տեղի
 տակը, թաքուն ուտում եր ու մտածում: Մտածում եր իրենց
 տան վրա, եր որերի վրա, յերբ ազատ խաղում եր հանդերում ու
 լիաօթի հաց ուտում, մտածում եր եր յերեկոյնի վրա, յերբ
 հերն ու մերը կռվում եյին իրեն քաղաք բերելու համար... մերը
 լաց եր լինում, չեր ուզում...:

— Ա՛խ, նանի ջան, ի՜նչ լավ եր սիրտդ իմացել, — հառա՞
 չում եր Գիքորը տեղի տակին ու հաց ու պանիրն ուտում
 ականջը սրած, թե խաղեյինը չի գալի:

Իսկ առավոտը կանգնած եր խանութի դռանը:
 (Հ. Թում. «Գիքոր»)

Բալդին յեկավ տնքանքալով,
 Վոսկին մեջքին գընդընդալով:
 Վա՛յ իմ որին՝ տերտերն աւա՛վ,
 Թռավ տեղից, տեղ չգտավ,
 Կնկա փեշի տակը մտավ.
 Բալդին նրան փեշի տակից
 Բա՛լ ց հանեց՝ բռնած միքքից:
 Ասավ. «Բերի յես քո գանձը»:
 Տարվա վերջն ե, տուր իմ վարձը»:
 Յեվ տեր ժլատը
 Բռնեց ճակատը,
 Բալդին մի հեռ կըտացրեց,
 Նրան ոճորը թոցրեց.
 Մի անգամ էլ կըտացրեց,
 Լեզուն բերնում լոցրեց.
 Վերջն ել վոր չկըտացրեց,
 Խեղճ տերտերին խելքից զրկեց:
 «Ժլատ ծերո՛ւկ, ես քեզ մի դաս,
 Եժանության ել ման չըգա՛ս»:
 (Ա. Պուշկին. «Տերտերն ու իր Բալդի ծառան»)

5. Կ Ե Ր Պ

(Տես § 108, 109 և 110) 30. ԱՐԱՏԱՐԵԼ ԲԱՅԵՐԸ յեվ վՈՐՈՇԵԼ
 ԲԵ ՎՈՐ ԿԵՐԱՅԻ յեվ Ի՞ՆՔ սեռի բայեր եմ:

Անտոնինա Իվանովնան առաջին անգամ եր տեսնում նավ-
 թային հրդեհ: Կես գիշերին, զարթնելով շալկների ձայներից,
 միանգամից չհասկացավ նրանց նշանակությունը: Չի վոր ամեն
 գիշեր տասներկու ժամին սուլում են, յերբ բանվորների հերթա-
 փոխն ե: Նա այն ժամանակ սթափվեց. յերբ լուսամուտներից
 ներս հոսեցին կրակի ծիրանագույն շողերը, Շտապով հագնվեց
 մի կերպ, վազեց խոհանոց, զարթնեցրեց ծառային, հետո ազախ-

նին, և յերբ վերադարձավ, արդեն վտանգի մեջ եր: Նա
չկամեցավ յերեխաներին մերկ դուրս տանել, չբռնելով,
վոր նավթալին հրդեհի ժամանակ ամեն մի ուղացած շարժում
վտանգ է սպառնում: Սկսեց հագցնել նրանց, չնայելով ծառա-
յի և աղախնի թախանձանքներին՝ շտապել դուրս: Ծառան
փախավ իր անձն ազատելու...

Զուպրովը առաջին և յերկրորդ սենյակների դռների մեջ
ընդհարվեց Դավիթ Զարգարյանի հետ: Նա մի ձեռով բռնել
էր վասյային, մյուսով գրկել Ալյոշային: Ծուխն արդեն կուրաց-
նում էր նրան, վոչինչ չէր տեսնում, քայլում էր առաջ մթու-
թյան մեջ: Մի վայրկյան ես, և պիտի շփոթվեի, ուղին կորցնեի:
Զուպրովը մի ձեռով խլեց նրանից Ալյոշային, մյուսով փե-
տուրի պես բարձրացրեց վասյային: Մանուկներն ապշել էին,
չգիտեին՝ ինչ է կատարվում: Ձեկին լալիս սարսափի զորու-
թյունից կաշկանդված:

— Մամա, զոռաց վասյան, ամուր գրկելով Զուպրովի
պարանոցը:

Դավիթը, շունչն ուղղելով, հետ գնաց: Մեկը բռնեց նրա
թևերից և հետ մղեց: Ո՛վ եր՝ չիմացավ: Մի քանի վայրկյան ան-
ցած՝ գոնորի մեջ յերևաց Կարապետը, վոր ուսերի վրա դուրս
էր բերում Սնտոնինա Իվանովնային:

Կարապետի հետևից յերևաց Ռասուլը, տիկնոջ աղախնին
շալակած:

(Շիրվանզադե. «Քառս»)

Ո Ր Ի Մ Ա Կ՝

Բայ	Կերպ	սեռ
գալիս և	սոսկական	չեղոք
հագցնել	պատճառական	ներգործական

(Տես § 8՝—115) ՅԼ. Արագրեւ բոլոր բայերը յեվ վորոհել
նրանց գերբայական ձեւը, սեռը, կերպը, յեղանակը
ժամանակը, գեմբը, քիվը յեվ խոնարհման բնույթը:

Տ Ե Ր Ն Ո Ի Ծ Ա Ռ Ա Ն

(Հեփաթ)

1

Ի. Յերկու աղքատ ախպեր են լինում: Մտածում են՝ ի՞նչ
անեն, վո՞նց ապրեն, վոր իրենց տունը պահեն: Վճռում են

վոր փոքրը տանը մնա, մեծը գնա մի ունեորի ծառա մտնի,
ոռնիկ ստանա, ուղարկի տուն: Փոքրը մնում է տանը, մեծը վեր
է կենում, գնում մի հարուստ մարդու մոտ ծառա մտնում:

Ժամանակ նշանակում են մինչև դարնան կկվի ձեն
ածելը: Ես հարուստը մի չլաված պայման է դնում ծառային:
Ասում է. «Մինչև են ժամանակը թե դու բարկանաս, հազար
մանեթ տուգանք տաս ինձ, թե լես բարկանամ—լես տամ»:

— Յես վոր հազար մանեթ չունեմ, վորտեղից տամ,—
ասում է ծառան:

— Վոչինչ, փոխարենն ինձ տասը տարի ձրի կծառայես:

Տղան մին վախենում է այս տարորինակ պայմանից, մին
եւ մտածում է, թե ի՞նչ պետք է պատահի: Ինչ ուղում են՝ անեն,
յես եմ ու չեմ բարկանալ, վերջացավ գնաց: Իսկ թե իրենք
կբարկանան, թող իրենք եւ տուժեն իրենց դրած պայմանով:

Ասում է՝ լավ. համաձայնում է: Պայմանը կապում են
ու մտնում է ծառայության:

II. Մյուս ուրը վաղ, տերը վեր է կացնում ծառային,
ուղարկում է արաը հնձելու:

— Գնա, ասում է,—քանի լույս է, հնձի, վոր մութն
ընկնի, կգաս:

Ծառան գնում է ամբողջ օրը հնձում, իրիկունը հոգնած
գալիս է տուն:

Տերը հարցնում է.

— Եդ հուր յեկար:

— Դե արեւ մեր մտավ, յես եւ յեկա:

— Ձե, եդպես չի, յես քեզ ասել եմ՝ քանի լույս է, պետք
է հնձես: Արեւ մայր մտավ, բայց տես նրա ախպեր լուսնակը
դուրս յեկավ: Սա ի՞նչ պակաս է լույս տալիս...

— Եդ վո՞նց կլինի,—զարմանում է ծառան:

— Հը, դու արդեն բարկանում ես,—հարցնում է տերը:

— Ձե, չեմ բարկանում... Յես միայն ասում եյի՝ հոգնած
եմ... մի քիչ հանգստանամ,—կակազում է վախեցած ծառան ու
գնում է նորից հնձելու:

Հնձում է հնձում, մինչև լուսնակը մեր է մտնում: Բայց
լուսնակը մեր է մտնում թե չե, դարձյալ արեգակն է դուրս
գալիս:

Ծառան ուժասուպառ վեր է ընկնուարտում:

— Վայ քո արտն ել հարամ ընի, քո հացն ել, քո տված ոտճիկն ել, — սկսում է հայոյեկ հուսահատված:

— Հը՞, դու բարկանում ես, — կանգնում է գլխին հարուստը: Յելը վոր բարկանում ես, մեր պայմանը պայման ե. ել չասես, թե քեզ հետ առանց իրավունքի վարվեցին:

Ու պայմանի ուժով ստիպում է ծառային կամ հաղար մանեթ տուգանք տա, կամ տասը տարի ձրի ծառայի:

Ծառան մնում է կրակի մեջ: Հաղար մանեթ չունի. վոր տար, հոգին ազատեր, տասը տարի ել ես տեսակ մարդու ծառայելն անկարելի բան եր:

Միտք ե անում, միտք, վերջը հաղար մանեթի պարտա՝ մուրհակ ե տալիս հարստին, դառն ու դատարկ վերադառնում տուն:

III. Հը՛ ինչ արիր, — հարցնում է փոքր ախպերը: Ու մեծ ախպերը նստում է, գլխին յեկածը պատում, ինչպես վոր պատահել եր:

— Բան չկա, — ասում է փոքրը, — դարդ մի անի. դու տոնը կաց, հիմի ել յե՛ս գնամ:

Վեր ե կենում, հիմի ել փոքր ախպերն ե գնում ծառա մտնում ելի նույն հարստի մոտ:

Հարուստը դարձյալ վորոշում է մինչև գարնան կկվի ձեն ածելն, ու պայման է գնում, վոր յեթե ծառան բարկանա, հաղար մանեթ տուգանք տա, կամ տասը տարի ձրի ծառայի, թե ինքը բարկանա, հաղար մանեթ տա ու այն որից ել ծառան ազատ ե:

— Չե, եդ քիչ ե, — հակառակում է տղան, — թե դու բարկանաս, դու ինձ յերկու հաղար մանեթ տաս, թե յես բարկանամ, յես քեզ յերկու հաղար մանեթ տամ, կամ քսան տարի ձրի ծառայեմ:

— Լա՛վ, — ուրախանում է հարուստը:

Պայմանը կապում են ու այժմ ել փոքր ախպերն ե մտնում ծառայության:

Առավոտը լուսանում է, ես ծառան վեր չի կենում տեղից: Տերը դուրս ե գնում, տուն ե գալիս, ես ծառան դեռ քնած ե:

— Ա՛յ տղա, դե վեր կաց ե՛, որը ճաշ դառավ:

— Հը՞, բարկանում ես, — գլուխը վեր ե քաշում ծառան:

Չե, չեմ բարկանում, — վախեցած պատասխանում է տերը, — միայն ասում եմ՝ պետք ե արտը գնանք՝ հնձելու:

— Հա, վոր եդ ես ասում, վոչինչ, կգնանք: Ի՞նչ ես շտապում:

Վերջապես ծառան վեր ե կենում, սկսում է տրեխները հագնել:

Տերը դուրս ե գնում, ներս ե գալիս, սա դեռ տրեխները հագնում ե:

— Ա՛յ տղա, դե շուտ արա, հագի, ելի՛...

— Հը՞, հո չե՞ս բարկանում:

— Չե, ո՛վ ե բարկանում. յես միայն ուզում եյի ասել, վոր ուշանում եմք:

— Հա՛, եդ ուրիշ բան ե. թե չե պայմանը պայման ե:

Մինչև ծառան տրեխները հագնում է, մինչև արտն են գնում, ճաշ ե դառնում:

— Ել ի՞նչ հնձելու ժամանակ ե, — ասում է ծառան, — տեսնում ես ամենքն ել ճաշում են, մենք ել մեր ճաշն ուտենք՝ հետո:

Նստում են, ճաշն ուտում: Ծաղից հետո ել ասում է. «Մշակ մարդ ենք, պետք ե մի քիչ քնենք, հանգստանա՞նք, թե չե»:

Գլուխը կոխում է խոտերի մեջ ու քնում է մինչև իրիկուն:

— Տո՛, վեր կաց, մթնեց, ե, ուրիշները հնձեցին, մեր արտը մնաց. վա՛յ քո դեսը զրկողի վիզը կտրվի: Վա՛յ քո կերածն ել հարամ ըլի, քո արածն ել...» Ես ի՞նչ կրակի մեջ ընկա, — սկսում է գոռգոռալ հուսահատված տերը:

— Հը՞, չլինի՞ թե բարկանում ես, — գլուխը վեր ե քաշում ծառան:

— Չե, ո՛վ ե բարկանում. յես եմ եյի ասում, թե մթնել ե, տուն գնալու ժամանակն ե:

— Հա՛, եդ ուրիշ բան ե, գնանք, թե չե հո մեր պայմանը գիտես. վայ նրա մեղքը, ո՛վ բարկացավ:

IV. Գալիս են տուն: Տեսնում են հյուր ե յեկեր Ծառային զրկում է, թե գնա վոչխար մորթի:

— Վճրը:

— Վորը պատահի.

Ծառան դնում է:

Մի քիչ հետո լուր են բերում հարստին, թե հասիր, վոր քո ծառան ամբողջ հոտը կոտորեց:

Ես հարուստը վազում ե, տեսնում՝ ճիշտ վոր ինչ վոչխար ունի, բոլորը մորթել ե ծառան:

Դիւխին վա՛յ ե տալիս, գոռում.

— Եդ ի՞նչ ես արել, ա՛յ ախիւղճ, քո տունը քանդվի, ինչ իմ տունը քանդեցիր:

— Դու ասիր՝ «ինչ վոչխար պատահի, մորթի», յես ել յեկա, բոլորը պատահեցին, բոլորը մորթատեցի, ուրիշ ավել պակաս ի՞նչ եմ արել, — հանգիստ պատասխանում ե ծառան: — Բայց կարծեմ դու բարկանում ես:

— Ձե, չեմ բարկանում, միայն ափսոսս գալիս ե, վոր եսքան ապրանքս փչացավ:

— Լավ, վոր չես բարկանում, ելի կծառայեմ:

Վ. Հարուստը մտածում ե՝ ինչ անի, վոր ես ծառայից ազատվի: Պայման ե կապել մինչև մին ել դարնան կկվի ձեռն ամեղը, այնինչ՝ դեռ նոր են մտել ձմեռը. դեռ վո՛րտեղ են դարուներ ու կկուեն:

Միտք ե անում, միտք, մի հնար ե մտածում: Կնոջը տա՝ նում ե անտառում մի ծառի վրա հանում ու պատվիրում, վոր «կուկու» կանչի: Ինքը գալիս, ծառային տանում ե՝ թե արի գնանք վորսի: Հենց անտառ են մտնում թե չե, կինը ծառի վրայից կանչում ե «կուկու», «կուկու»:

— Ը՛հը, աչքդ լույս, — ասում ե ծառային տերը, — կուկուեն կանչեց, ժամանակդ լրացավ:

Տղեն գլխի յե ընկնում տիրոջ խորամանկութունը:

— Ձե՛, — ասում ե, — ո՞վ ե լսել, վոր տարվա ես յեղանա՝ կին, ձմեռվա կիսին, կկուեն ձեռն ամի, վոր սա ձեռն ե ամում: Յես պետք ե ես կկվին սպանեմ: Սա ի՞նչ կկու յե...

Ասում ե ու հրացանը քաշում դեպի ծառը:

Տերը գոռալով ընկնում ե տափը, սկսում ե կուկել ու անի՝ ծել նրան ծառա բռնելու ողը:

— Հը՛, չլինի՞ թե բարկանում ես...

— Հա, ախպեր, հերիք ե, — ասում ե հարուստը: Արի, ինչ տուգանք տալու յեմ, տամ, քեզանից ազատվեմ: Իմ դրած պայմանն ե, յես ել պետք ե տուժեմ:

Ետոյես փոքր ախպերը մեծ ախպոր տված պարտքի թուղթը պատռում ե, հազար մանեթ տուգանքն ել առնում ու վերադառնում տուն:

(Հով. Թումանյան)

6. ԿՐԿՆՈՂԱԿԱՆ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆ

ՅՁ. Վերլուծել բայերը յեվ գոյականները:

I. ՄԱՂԻԿՆԵՐԻ ՅԵՐԳԸ

Մեծ գոլն ընկավ, ձրնհալն ընկավ,

Հողը շնչեց, զեփյուռն յեկավ,

Արեն յեկավ վառ ճառագած,

Հարցմունք արավ հողին հակված.

Արեւը. — Սիրուն աղջիկ, ի՞նչ դրկեմ քեզ:

Աղջիկը. — Յես ծաղիկներ կուղեմ պես-պէս:

Արեւը. — Ա՛յ աղբյուրներ, ա՛յ զետակներ,

Սառցի ներքե քնած եք դեռ:

Դճւրս յեկեք, դճւրս.

Շճւտ դեպի լույս,

Նոր աշխուժով

Ու նոր ուժով

Կարկաչեցեք

Ու կանչեցեք

Հողում քնած սիրուններին՝

Ծաղիկներին ու ծիւրերին:

II. Զրեք. — Վ՛ուշ. վ՛ուշ, վ՛ուշ. վ՛ուշ:

Ես ինչքա՛ն ուշ...

Աղջիկ, աղջիկ, ծիւ-ծաղիկներ,

Քանի՞ քնեք, վեր կացեք, վեր,

Խնկածաղիկ,

Ծնկածաղիկ

Առու, աղբյուր կցուցուան...
 Բայց բեկեռում
 Հողմն ե գոռում,—
 Շուրջն ամայի ափեր մեռած,
 Սառցալեռներ, ծովեր սառած:
 Ու հեռագիր յեկավ սիրով՝
 — «Գրաված ե բեկեռ ծով,
 Մեծ ՍՏԱԼԻՆ, մեզ հետ ես միշտ,
 Մենք հպարտ ենք, հավետ անվերջտ
 Յեվ բեկեռի ցուրտ գազաթին
 Ջարկինք մեր ալ-դրոշն անգին,
 Վոր փողփողի նա շարունակ՝
 Աշխարհն առած իր շուքի տակ»:
 Ու յերկրի հետ չքնաղ ու վեհ
 Կարգաց, ժպտաց արևի պես
 Առաջնորդը մեր լուսախոհ,
 Վորից անդամ արևն ե գոհ:
 Համբալն հասավ ամենուրեք՝
 Ծովերից ծով աշխարհ անցավ,
 Թե մեր դրոշն ալ-վառ ու սեզ
 Յուրտ բեկեռից վե՛ր խոյացավ:

* *

Վ. Իմ հայրենիքն ունի անգին
 Դյուցազուններ, վորոնց կրծքին
 Շքանշանն ե վառվում
 Յեվ մեր գեմքին ժպիտը փռում:
 Յնծությունով յերկիր թնդաց,
 Վարդեր իջան նրանց գլխին,
 Յեվ ծաղիկներ՝ սիրով ցողված,
 Յեվ համբույրներ ջերմ ու անգին,
 Յեվ յերգ հյուսվեց՝ համբույրներով,
 Յեվ կարտից աստղերն իջան՝
 Յեվ յերկինքը ժպտաց խոնարհ
 Դյուցազներին իր աստղերով:

(Հով. Շիրազ)

Յ Ե Ղ Ե Վ Ն Ի Ն Ե Ր

ՎԻ. Հայրենիքիս յեղևնու անտառների վրա ծեր
 Ուրախության արցունքով կիջնեն աստղերն այս գիշեր,
 Յեվ բյուրեղյա ցողի պես նրանց լույսը մեղրածոր,
 Կարուրի քնքուլթյամբ լեռ ու բլուր, դաշտ ու ձոր:
 Յեվ տուն կգա հեռավոր անտառներից յեղևին՝
 Կրբրի խինդ ու ծիծաղ մանուկներին մեր անգին,
 Ու վոնց պատկերն իմ յերկրի հավերժական դարունքվա՛
 Նա կըբուրե այս գիշեր յերջանկությունը վաղվա:

Հայրենիքիս յեղևնու անտառների վրա գով
 Կիջնեն աստղերն այս գիշեր նոր խնդության վառ հույզով,
 Ու զարդարված լուսեղեն դոհարներով յերկինքի
 Տոնածառը կշողա տանիքի տակ ամենքի,
 Կթնդա կյանքը խորունկ, գիշերն ի բուն կցուան
 Նրա կրծքից լույս բղխող աղբյուրները գլզան,
 Մանուկները քաջառողջ, վոր թիֆն ունեն աստղերի,
 Ծաղիկների հոսանքով կիջնեն գվարթ շուրջպարի:

Հինը կանցնի նիրհելու հավերժի ծոցն անմարմին,
 Ու կբացվի լույսի պես շունդացող նոր տարին,
 Դիշերն ամբողջ ձյունահեր լեռներն արթուն կմնան,
 Յեվ մեղրալույս կծորե ուրախ յերկինքն անսահման,
 Ջմռան քամին կսուլե, հիացմունքից հարբեցած,
 Ու յեղևնու կատարին նորից աստղեր կիջնեն ցած:

Դիշերն ամբողջ հիացքով սարերն արթուն կմնան,
 Կառնեն աստղերն անհամար փայլը մեր նոր խնդության:

Հայրենիքիս յեղևնու անտառների վրա գով
 Կիջնեն աստղերն անմարմին, կիջնեն լույսի յերկրով,
 — Ոհ, յեղևնի ծիծաղկոտ, կանաչ պատկեր դարունքվա,
 Յերբ ես տեսել խնդության լույսը իջած քեզ վրա,
 Փայլում եյիր դու միայն տանիքի տակ հարստի,
 Նա, վոր չունեն սեր և գութ, չունեն հույզեր վեհ սքտի:
 Հիմա պիտի դու զնգաս մանուկներին համար բյուր,
 Լույս տներում մեր բուր, յերկրի համար մեր մաքուր,

Կյանքի համար, վոր քեռ պես դալար ե միշտ մնալու
Զյուների մեջ դարերի, վորոնք նոր են դեռ գալու:
(Հով. Շիրազ)

7. Մ Ա Կ Բ Ա Յ

(Տես §§ 116—118) 33. Խմբավորել մակբայներն ըստ
սեսակների:

Փողոցի անկյունում արդեն վառվեց լապտերը:
Յերկինքը կամաց-կամաց ծածկվեց ամպերով:
Հայրն ու մայրը կատարեկապես յերջանիկ եյին:
Նա անմիջապես սլառվեց քնելու:
Դուռն զգուշորեն բացվեց:
Հայրն, ի հարկե, լսեց նրան, լսեց և գրեթե վոչինչ չհաս-

կացավ:

Ինքն ամենևին չի հետաքրքրվում նամակով:
Քույրը հետզհետե հեռանում եր իրենից:
Աշխատանքը վերջ ի վերջո հաղթանակում ե:
Նա նորից խոստացավ դալ:
Վաղն անպատճառ պիտի մեկնեք քաղաքից:
Նա շարունակ խոսում եր այդ մասին:
Նա անպատճառ կիմանա, թե ովքեր են չարագործները:
Մարդ հազիվ ե լսում նրա ձայնը:
Նա շտապով գուրս գնաց:
Բուրգը ծայրե ի ծայր վառվել եր:
Նրա աչքերի առջև իսկույն յերեացին յերեք հսկա պատկեր:
Նա վաղուց եր իր խոսքն ասել:
Ծուխն արագ-արագ բարձրանում եր դեպի յերկինք:

(Տես § 117) 34. Արեագրել յեվ խմբավորել մակբայներն ըստ
սեսակների:

Մ Ա Յ Բ Ը

Ծաղիկն են ծառերն ամենուր,
Քեզ նման, իմ փոքրիկ ժիր գարուն...
Արևն ե քեզ ժպտում կամացով,
Ու քեզ պես թափնվում ե ծածուկ:

Աճում ես, որեցոր մեծանում,
Նոր կյանքի դարպասին մոտենում.
Քայլերը քո փոքրիկ վտանքի
Հաստատ են հնչում մայթերին:
Անհամբեր, այդ ճկուն մատներով
Դարպասն ես դու ծեծում անվրդով,
Հասնելով լայն շեմքին նոր կյանքի,
Ել կարոտ չես դու իմ գգվանքի:
Նոր մայր ե քեզ այստեղ հանդիպում,
«Հովտեմբեր» են նրան անվանում,
Արևից ել նա ջերմ ե ու սիրող,
Քայլվածքը և՛ ուժեղ, և՛ հաղթող...
Յեռ աչքոր քեզ նրան եմ հանձնում,
Իմ կայսառ, իմ փոքրիկ ժիր գարուն:

(Հռ. Պողոսյան)

8. Կ Ա Պ

(Տես §§ 119—121) 35. Արեագրել կապերը յեվ խմբավորել
ըստ սեսակների:

ՄՐԻԿԱՆԱԿԻ ՅԵՐԳԸ

Ծովի կապտավուն յարթության վրա մրրիկն անս ամպեր
ե շրջում: Յեվ Մրրկահավը, նման սև շանթի, հպարտ ճախրում
ե ծով ու ամպի մեջ:

Մերթ ալիքներին թեք բաղիւնով, մերթ վորպես սլաք
դեպի ամպերը թռիչք գործելով՝ ճչում ե հավը, — և ամպերը վերից
հրճվանք են լսում թռչունի հանդուգն, խիզախ կանչի մեջ:

Այդ կանչի մեջ ե մրրկի տենչանքը: Թափը ցատում է, հուրն
ըղձանքի ու յերաշխիքը գալոց հաղթության՝ այդ կանչի մեջ
են լսում ամպերը:

Ճախրը հեծում են մրրկից առաջ, — հեծում, սլանում են
ծովի վրայով և նրա խորքում պատրաստ են թաղել իրենց
սարսափ մրրկից առաջ:

Հեծում են նույնպես և՛ ջրսուղակները, վորոնց խորթ ե

ու անհասանելի կռիով վաստակած կյանքի հաճույքը, շանթ ու վորոտից սարսում են նրանք...

Տխմար թեատը յերկուղով բռնված խուժերի մեջ է իր գեր ու ճարպոտ մարմինը թագնում...

Միայն վես, հպարտ Մրրկահափն է ճախրում համարձակ ու խիզախորեն՝ փրփրադեզ, ճերմակ ջրերի վրա:

Ամպերը նախկինից ավելի մռայլ ու միշտ դեպի ցած՝ ծովի վրա յեն կախ ընկնում, դիզվում և ավիքները յերգով, շուրջ պարով դեպի վեր ձգտում՝ շանթ ու վորոտին ընդառաջելու:

Ճայթում է ամպրոպը: Ցասման փրփուրի մեջ հեծում են ավիքները, մրցում հողմի հետ: Մրրկին ուժգին գրկախառնումով ահա վորսում է յերամն ավիքի ու ձուլգնորեն ահարկու թափով շարտում նրանց ժայռերի վրա, ուր գերթ մանրամաղ փոշու, ցնցուղի յե փոխում, փոխարկում զմրուխտի շեղջեր:

Մրրկահավը, նման սև շանթի, ճախրում է կանչով և վորս պես սլաք՝ ճեղքում է ամպերն ու իր թևերով փրփուր է կորսում:

Յեվ նա խելահեղ ահա տարվում է, վորպես չար վոգի,— հպարտ, սեպուլը, մրրկի վոգի,— և՛ քրքշում է, և՛ հեծեծում է... Ամպերի վրա նա հռչում է, անհուն բերկրանքով նա հեծեծում է:

Շանթ ու վորոտի ցասման մեջ վազուց, զգաստ վոգու պես, խոնջանք է լսում. նա համոզված է, վոր չեն քողարկի ամպերն արևին, վոչ, չեն քողարկի:

Հողմը վոռնում է, ամպրոպը ճայթում... Կապույտ բոցերով հուրհրատում են ամպի յերամները ծովի անհատակ անդունդի վրա: Ծովը վորսում է շանթի սլաքներն ու իր հորձանքում հանգցնում նրանց: Այդ վորոտների արտացոլումներն իբրև հուր ոճեր, շողում են ծովում, անհետ կորչելով:

— Մրրիկ, շուտով մրրիկ կպայթի սաստիկ:
Դա խիզախ ու վես Մրրկահափն է հպարտ ճախր առնում ցասկոտ վոռնոցով ծովի յերեսին ցիր ու ցան յեղած շանթերի միջև, և հաղթանակի Մարգարեն ահա կանչում է, գոչում.

— Փոթորիկն ահեղ թող ուժգին պայթե:

(Մ. Գրիկի)

(Տես § 120—123) 36. Մրսագրել ժողկապները յեվ ցույց տալ, թե վոր տեսակին են պատկանում:

... Շահյանը շուռ յեկավ և յերազից սթափվողի նման նայեց մորը: Ըստ յերևույթին թամարը կարծում էր, թե վորդին դեռևս քնած է, բայց տեսնելով, վոր արթուն է, ներս մտավ և գուռը հեռ գրեց (Ն. Դ.):

Անհրաժեշտ էր մի քանի բոսի ևս պահպանել կյանքը հյուծված ու քայքայված անոթի մեջ (Շիրվ.):

Յեվ վոչ վոք չեր լալիս անկեղծորեն, բացի աչքուց, իսկ տասնվեց տարեկան Արշակը, վոր ընտանիքի մեջ ամենակրտսերն էր, անտարբեր աչքերով նայում էր մերթ մեկին, մերթ մյուսին, կարծես գիտենալու համար, թե ինչ է կատարվում իր շուրջը (Շիրվ.):

Յերեկոյան արտադրական ժուլովից հետո Պետրոսն ու Արփիկը կարծես իրար խոսք տված, դուրս յեկան միասին ու նեղ փողոցով արագացրին քայլերը, վորպեսզի մենակ մնան (Արազի):

Ո Ր Ի Ն Ա Կ՝

և — համադասական շաղկապ

վոր—ստորադասական շաղկապ

10. ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆ ԸՍՏ ԽՈՍԲԻ ՄԱՍԵՐԻ ՅԵՎ ԸՍՏ ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹՅԱՆ ԱՆԴԱՄՆԵՐԻ

37. Վորո՞ւն է, թե յուրաքանչյուր բառ խոսքի վո՞ր մասին է պատկանում. հոլովված յեվ խոնարհված ձևվերը փոխարինել համապատասխան ուղիղ ձևվերով:

I. ԲԱՆՎԱՐՈՒՆՈՒ ՈՐՈՐԸ

Մի լար, վորդիս, վոր չես լսում
Ել մայրական քաղցր որոր.
Յես մեծ կռվի յերգ եմ հյուսում
Որոցքիդ սոս ամեն որ:

Դու լսեմ ես այնտեղ, դրսում
Շահ ու շառահ, լա՛ց ու կո՛ծ.—
Մեր արյունն է այնտեղ հոսում,
Ներկած է՝ տուն, և՛ փողոց...

Այնտեղ գնդեր խառն ու ցրիվ,
Բանվոր գնդեր ահարկու,
Քաջ մղում են մի մեծ կոիվ —
Աշխատանքի և վտակու...

Այնտեղ վոսկին տեր-տիրական,
Վորպես դահիճ դժնադեմ,
Սուր է պարզում մի քրական
Թույնով շաղախ հացի դեմ...

II. Այնտեղ հայրեր, այնտեղ վորդեր
Մի նոր կյանքի յեղերքում,
Վորպես մի-մի հերոս-մարտիկ
Մահն են գրկում ու յերգում...

Յեվ թնդում է յերգը ահեղ
Պատնեշների շարքերում,
Վորպես լեռնից վազող հեղեղ,
Վորպես վորոտն ամպերում:

Այնտեղ է և մեր աչքի լույս,
Մեր ոջախի վառ ճրագ—
Հայրդ կռվում՝ սիրտն ալեհույզ,
Սրտում է՝ թույն, և՛ կրակ:

Մի լար, վորդիս, վոր չես լսում
Ել մայրական քաղցր որոր—
Յես մեծ կռվի յերգ եմ հյուսում
Որոցքիդ մոտ ամեն որ:

(Ա. Մատուրյան)

Ո Ր Ի Ճ Ա Կ՝

Գողական	Ածական	Թվական	Գերանուն	Բա	Մակդա	Կա	Շաղխալ	Չափաբեկ	Կաթն
վորդի	մայրա-	մի	չես	լալ	—	—	վոր	—	—

III. Ծովի կապտավուն հարթության վրա մերթիկն ահա
ամպեր և դիպում: Յեվ Մրրկահավը, նման սև շանթի, հալարա
ճախում է ծով ու ամպի մեջ:

Մերթ ալեքներին թեք բաղխելով, մերթ վորպես սլաք դե-
պի ամպերը թռիչք գործելով՝ ճչում է հավը,— և ամպերը վերից
հրճվանք են լսում թռչունի հանդուգն, խիզախ կանչի մեջ:

Այդ կանչի մեջ է մերկի տենչանքը՝ Թավը ցատումի,
հուրն ըղձանքի ու յերաշխիքը գալոց՝ հաղթության՝ այդ կանչի
մեջ են լսում ամպերը:

IV. Ճայերը հեծում են մերկից առաջ,— հեծում, սլանում
են ծովի վրայով և նրա խորքում պատրաստ են թաղել իրենց
սարսափը մերկից առաջ:

Հեծում են նույնպես և ջրսուղակները. վորոնց խորթ և
ու ահաասանելի կռվով վաստակած կյանքի հաճույքը, շանթ ու
վորոտից սարսում են նրանք...

Տխմար թևառը յերկյուղով բռնված՝ խութերի մեջ է իր
գեր ու ճարպոտ մարմինը թաղցնում...

Միայն վես, հալարա Մրրկահավը է ճախում հաճախակի ու
խիզախորեն՝ փրկիրագեղ, ճերմակ ջրերի վրա:

(Մ. Գորկի. «Մրրկահավի յերգը»)

38. Վերեվի վարժարան III յեվ IV հասվածները վերլուծել
լուս Գաղափարաբանության օգնականների:

39. Վերեվի վարժարան III յեվ IV հասվածները վերլուծել
լուս Գաղափարաբանության անդամների:

40. Վերեվի վարժարան III յեվ IV հասվածները վերլուծել
լուս խոսքի մասերի:

Յ Ա Ն Կ

ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹՅՈՒՆ

Եջ

1. Հարցական, բացականչական, հրամայական և պատմողական նախադասութիւններ	5
2. Նախադասութիւն զլիսավոր անդամներ	6
3. Լրացումներ	10
4. Պարզ և բարդ նախադասութիւններ	11
5. Կրկնողական վարժութիւններ	14

ԲԱՌԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ

1. Արմատ և ածանց	16
2. Բարդ բառեր	17

ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ

1. Ը ձայնավորի ուղղագրութիւնը	21
2. Յերկնչյուններ	22
3. Յ ձայնակապը	22
4. Բաղաձայնների ուղղագրութիւնը	23
5. Վանկ և տողադարձ	25

ՁԵՎԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. Խոսքի մասեր	28
2. Գոյական անուն	28
3. Հոլովներ	31
4. Յեղակի և հոգնակի	41
5. Հոլովումներ	42
6. Ածական անուն	45
7. Թվական անուն	48
8. Դերանուն	51
9. Հոդ	55

VI ԴԱՍԱԲԱՆ

1. Բայ	59
2. Դերբայական ձևեր	60
3. Յեղանակային ձևեր	62
4. Սեռ	77
5. Կերպ	81
6. Կրկնողական վարժութիւններ	87
7. Մակբայ	92
8. Կապ	93
9. Շաղկապ	95
10. Վերլուծութիւնը ըստ խոսքի մասերի և ըստ նախադասութիւն անդամների	95

Պատ. խմբադիր՝ Գ. Սեվակ
Տեխ. խմբադիր՝ Ի. Վարդանյան
Սրբազրէ՛՛՛ Վ. Ավագյան
Կոնտրոլ սրբազրէ՛՛՛ Յե. Տեղ-Յինասյան

Դրամի լիազոր՝ Դ. 1915 Հրատ. № 4804

Պատվեր 140. Տիրամ 63000

Թուղթ 62X94. Տպագր. 6 մամ.

Մեկ մամ. 36480 նիշ.

Հանձնված է արտադրութեան 4 փետրվարի 1939թ.

Ստորագրված է տպագրութեան համար՝ 28 մարտի 1939 թ.

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0928251

ԳԻՆԸ 1 Ռ.
ԿԱԶՄԸ 50 Կ.

11
28821

Ա. ԳԱՐԻԲՅԱՆ
ՍԽԵՄԱ ՍԵՐԻԱ
ԸՆԴՈՒՆԱԾ ԵՐԱՐՈՒՄԸ
ՎԵՐԱՍԵՐՈՒՄԸ
V-VI կլ.
ԳԻՅ ԱՐՄ. ՍՍՐ, ԵՐԵՎԱՆ, 1939 Ղ.